

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЗАПОРІЗЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ
СОЦІОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ
СОЦІОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ
ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ
СОЮЗ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІВ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

МАТЕРІАЛИ

Регіональної науково-практичної конференції

«ПРИДНІПРОВСЬКІ СОЦІОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ»

22 вересня 2017 року

УДК 101.8.001.8 (063)
ББК Ю63лО
М 255

М 255 Матеріали Регіональної науково-практичної конференції «Придніпровські соціологічні читання». 22 вересня 2017 року. – Запоріжжя-Дніпро: КСК-Альянс, 2017. – 70 с.

До збірника увійшли доповіді на пленарному засіданні, тези виступів на засіданні секцій, присвячені різним аспектам соціально-гуманітарних проблем. Збірник розрахований на суспільствознавців, викладачів вищих навчальних закладів, студентів, магістрів, держслужбовців, всіх, хто цікавиться розвитком суспільствознавчого знання.

Редакційна колегія:

Лепський Максим Анатольович – доктор філософських наук, професор (голова редколегії);

Кривошеїн Віталій Володимирович – доктор політичних наук, професор (заступник голови редколегії);

Безрукова Ольга Анатоліївна – доктор соціологічних наук, доцент;

Скворець Володимир Олексійович – доктор філософських наук, доцент;

Зубарева Оксана Ігорівна – кандидат соціологічних наук, доцент (відповідальний секретар);

Кудінов Ігор Олексійович – кандидат філософських наук, доцент (відповідальний секретар).

Технічна редакція:

Кудінов Ігор Олексійович – кандидат філософських наук, доцент.

ЗМІСТ

СЕСІЯ I

БЕЗРУКОВА О.А. СОЦІОЛОГІЧНА АНАЛІТИКА З BIG DATA: НОВІ МОЖЛИВОСТІ	5
КАТАЕВ С.Л. СОЧЕТАНИЕ МИР-СИСТЕМНОГО АНАЛИЗА И ЦИВИЛИЗАЦИОННОГО ПОДХОДА В ОТНОШЕНИИ УКРАИНЫ.....	6
СКВОРЕЦЬ В.О. ЖИТТЕУСТРІЙ НАРОДУ І ФАКТОРИ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	9
ПИЛИПЕНКО Я.С. ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ НА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНЦІВ	12

СЕСІЯ II

ЗУБАРЕВА О.І. СОЦІОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ЯК ВИД НАУКОВОГО ДИСКУРСУ	14
КОМИХ Н.Г. ІНТЕРНЕТ ДОКУМЕНТИ У СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ВИДИ ТА ІНФОРМАТИВНІСТЬ	17
КРИВОШЕЇН В.В. КОНЦЕПТ «СУСПІЛЬСТВО РИЗИКУ»: ВЕРСІЯ ГОТТХАРДА БЕХМАННА.....	18
МАКАРЕНКО В.А. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬОГО БІЗНЕСУ В ОЦІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМЦІВ (ЕМПІРИЧНИЙ ВИМІР)	22
ОМЕЛЬЧЕНКО Є.К. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ «СУСПІЛЬСТВА РИЗИКУ» В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ	24
СКЛЯРЕНКО К.О. АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДНУ ІМ. О. ГОНЧАРА: АКТУАЛЬНІ НАДБАННЯ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ	26
СТРИЖ А.Є. ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ (НА ПРИКЛАДІ М. ДНІПРО).....	29
ХУДА А.В. ЛОГІКА РЕКОНФІГУРАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ДИГІТАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	31
ШЕВЧУК М.О. ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРИВІД ДЛЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	33
ЯЧНЫЙ А.М. ИНЕРЦИОННОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ УСТАНОВОК СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖМЕНТА.....	37

СЕСІЯ III

БАХМАЦЬКА Н. СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ	41
БОНДАРЕНКО С. ІСТОРИЧНА СУПЕРЕЧКА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ.....	42
ЗАМКОВИЙ М. Ю. ЗЛОЧИННІСТЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОЇ СУЧАСНОСТІ.....	45
ЗАПОРОЩЕНКО М. СОЦІАЛЬНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЕКСТРЕМІЗМУ	47
ЗАХАРЕНКО А.Р. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ	48
КІРІЄНКО Г. СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ ГРОМАД ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	50
КІРІЄНКО Ж. ВІДОБРАЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В СОЦІАЛЬНІЙ РЕКЛАМІ	52

Кліменічева А.В. МЕРЕЖЕВА ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	54
Корнієнко К. БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВПО В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ.....	56
Молдован Ю. ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В КІНЕМАТОГРАФІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ.....	58
Попсуй Г.С. ПОЛІТИЧНІ МІФИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	60
Проніна М. ФАКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕАТРУ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ	63
Савченко Д. СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ В КОМЕРЦІЙНІЙ РЕКЛАМІ УКРАЇНИ	65
Хассай Є. СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ІМІДЖУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ.....	66
Щербань О. СТРАХ ЯК МЕТОД МАНІПУЛЯЦІЇ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ	68

СОЦІОЛОГІЧНА АНАЛІТИКА З BIG DATA: НОВІ МОЖЛИВОСТІ

Big data визначають як сукупність підходів, інструментів і методів обробки структурованих і неструктурованих даних надвеликих обсягів і значного різноманіття. Основним завданням аналітики Big data є опрацювання даних, щоб виявити приховані закономірності, тренди, кореляції та інші неочевидні патерни. Можливості такого аналізу майже необмежені. Вони засновані на дослідженні «цифрового сліду», який кожна людина залишає по собі, користуючись соціальними мережами, пошуковими ресурсами, сплачуючи банківські рахунки, отримуючи адміністративні штрафи та таке інше.

Поштовх для початку ери аналізу великих масивів даних в інтернет-середовищі мав місце у 2011-2014 рр. та пов'язаний і ім'ям М.Косинського та Центром психометрії Кембріджу. Ними був створений додаток до Facebook під назвою MyPersonality. Дослідження проходило на основі п'ятифакторного особистісного опитувальника або, так званого, теста «Велика п'ятірка» (Big five), розробленого американськими психологами Р. МакКрає і П. Коста в 1983-1985 рр. з використанням теоретичних доробок Айзенка та Кеттела.

Косинські і його колеги впевнено вдосконалювали свою модель. У 2012 році вони довели, що аналізу 68 лайків досить, щоб визначити основні характеристики людини. Модель виявилася настільки універсальною, що стало можливим навіть передбачати відповіді випробуваного на певні питання. Передбачення індивідуальних характеристик може легко застосовуватися до великої кількості людей без отримання від них згоди і навіть без того, щоб вони це помітили.

Ідея Косинського була перейнята фірмами, що спеціалізуються на стратегічному плануванні та ідеологічному супроводженні передвиборчих кампаній. Найяскравішим прикладом дієвості технологій Big data у цій сфері є робота компанії Cambridge Analytica у складі штабу Дональда Трампа на президентських виборах в США 2016 р. Ключова компетенція фірми: політичний маркетинг нового типу – «мікротаргетінг», який спирається на ідею персоніфікації реклами та роздроблення електорату на максимально вузькі та однорідні кластерні категорії. Команда Г. Клінтон дотримувалася традиційної форми проведення передвиборної кампанії: розділення суспільства за демографічними критеріями на формально гомогенні групи, підказані соціологами.

Сьогодні, створення психологічних портретів, соціотипів та пошук і об'єднання людей у кластерні категорії задля створення персоніфікованої реклами є лише одним з багатьох напрямів роботи Big data. Наразі інструментарій Big data налічує десятки методів роботи та сотні технік,

кількість яких невпинно зростає. Виокремлюються нові напрямки аналітики. Digital-спеціалісти пропонують послуги управління репутацією в мережах.

Моніторинг суспільної думки залишається однією з основних функцій Big data. Широкої популярності набирає аналіз згадок та індекс цитування у мережі інтернет. Окремі програми аналізують прикметники, які вживають користувачі соціальних мереж разом з ключовими словами пошукового запиту. Створюються «карти температур» згідно з регіональним розподіленням симпатій та антипатій до певної події, тези чи особи.

Україна лише вступає в еру Big data і багато перспектив використання технологій аналізу великих масивів даних поки що залишаються перспективами. Орієнтуючись на досвід західних країн, поступово і вітчизняні спеціалісти починають користуватися деякими схемами Big data, адаптуючи їх під інше інформаційне середовище. Суспільна думка може бути об'єктом активного моніторингу в режимі онлайн. Очевидним є те, що за впровадженням ІТ-технологій в практичну діяльність стоїть майбутнє і успіх програм аналізу великих масивів даних створює попит на спеціалістів, які зможуть на високому рівні практикувати аналітику Big data в Україні.

Катаев С.Л.

СОЧЕТАНИЕ МИР-СИСТЕМНОГО АНАЛИЗА И ЦИВИЛИЗАЦИОННОГО ПОДХОДА В ОТНОШЕНИИ УКРАИНЫ.

Мир-системный анализ и цивилизационный подход – популярные методологические инструменты в современной социологии. В литературе встречается противопоставление данных подходов (см. И Кононов [1]). Нам представляется, что это не вполне обосновано. Оба подхода дополняют друг друга, освещая разные аспекты стороны проблемы межстрановых взаимодействий. Мир-системный анализ рассматривает зависимости и влияния, цивилизационный подход обосновывает эти отношения цивилизационными факторами, ментальностью, религией и другими социокультурными факторами. Пренебрегать ими совершенно недопустимо, так как они достаточно адекватно объясняют конфликты и коалиции между странами и народами. К тому же цивилизационный подход хорошо объясняет причины раскола внутри страны. Мир-системным анализом не объяснить резкие противоречия, противостояние Запада и Востока Украины. А отношения Украины и России мир-системный анализ хорошо дополняет цивилизационный, делая трактовку происходящих событий более обстоятельной и аргументированной.

И. Кононов, рецензируя книгу Польша как периферия, обращает внимание на следующие положения этой книги. «Томаш Гроссе (Tomasz Grzegorz Grosse) считает, что с экономической точки зрения признаком периферийности является то, что даже при притоке инвестиций периферийные страны не способны аккумулировать богатство (s.29). В политическом отношении эти страны теряют субъектность. Их решения ограничиваются выбором патрона из центра мировой системы, «...который обеспечит им

больше пользы и больше автономии во внутренней или международной политике» (s.27). И наконец «образ доминирования центра над периферией дополняет культурная провинциальность, все более маргинализированная и одновременно находящаяся под влиянием образцов, притекающих их центрального пространства» (s.30)» [1].

Очевидно под такую характеристику полностью подпадает Украина. В отношении Польши, на наш взгляд, это положение можно отнести только частично. Ведь за последние годы резко возросла трудовая миграция в Польшу из Украины и положение Польши в мир-системе изменилось. Согласно «центр-периферийному подходу» мир-системного анализа расслоение в мировой системе представлено как деление на три типа государств: сильные государства ядра, полупериферийные и периферийные государства. К странам ядра, согласно указанного подхода, относятся те, в которых граждане массово участвуют в политике, государственные структуры достаточно сильные для обеспечения значительных преимуществ для своих граждан на глобальном рынке, в особенности через эксплуатацию населения периферийных стран. На наш взгляд, экономическая и политическая реальность последних лет побуждает указанную структуру государств дополнить категорией государств полуядра. Это такие государства, которые в отношении одних стран выступают как периферия, по отношению других стран как полупериферия, а по отношению третьих стран как страна ядро. К таким странам, на наш взгляд, можно отнести Польшу в ее экономико-политических отношениях с Украиной.

Польша и Россия для Украины с позиций этого варианта мир-системного анализа являются полуядром, так как обе страны фактически массово эксплуатируют громадное количество украинцев, направляя их труд на развитие своих стран. Украина же не в силах противиться такой эксплуатации.

Используя же цивилизационный подход С. Хантингтона можно отметить следующее. Украина является полем столкновения цивилизаций, находится в зоне межцивилизационного разлома [2].

Украина находится на границе двух цивилизаций, на межцивилизационном разломе: между восточно-православной цивилизацией и западной цивилизацией.

Читая Хантингтона, мы обнаруживаем, что еще в 1992 г. специалисты по цивилизационному анализу делали прогноз о возможной войне Украины и России исходя из соображений неизбежности столкновения разных цивилизаций.

«Цивилизационный подход фокусируется на «линии разлома», которая проходит по Украине, деля ее на православную восточную и униатскую западные части» [2, с.39]. Западная часть Украины, по мнению С. Хантингтона, относится к униатской части западной цивилизации, является провинцией западной цивилизации и соответственно обладает отсталостью, консерватизмом, традиционализмом, но все же в раках западной цивилизации.

Восточная же часть Украины относится к восточно-православной цивилизации, являясь также ее в определенной мере провинцией.

«Столкновения и вспышки насилия между странами различной цивилизации несут с собой потенциал эскалации, так как чреватые втягиванием в конфликт «братских народов» [2, с.22]. Именно этот вариант возникновения войны свойственен конфликту с Россией. Она восприняла жителей Донбасса как «братский народ» и откликнулась на зов цивилизационной солидарности.

Наиболее опасными называет Хантингтон конфликты, «которые имеют место вдоль линий разлома между цивилизациями» [2, с.23]. «Статистический подход на первый план выдвигает возможность российско-украинской войны, цивилизационный подход снижает ее до минимума и подчёркивает возможность раскола Украины» [2, с.39]. «Статистический прогноз Миршеймера о возможности войны между Украиной и Россией позволил ему сделать вывод о том, что Украине лучше иметь ядерное оружие» [2, с.39]. «А учитывая культурный фактор, можно предположить, что при этом разделении будет больше насилия, чем при распаде Чехословакии» [2, с.39].

И это говорилось в начале 90-х, когда нынешние события казались невозможными.

В данный период реализовались оба прогноза, основанные и на статистическом, и на цивилизационном подходах, т.е. произошло и разделение Украины, и война с Россией.

Миф о единстве украинской нации разрушился окончательно в последние годы, хотя специалисты постоянно обращали внимание на наличие двух цивилизационных частей.

В политическом отношении Украина также относится к периферийным странам, где традиционные, консервативные ценности доминируют. Постмодерные и даже модерные понятия и принципы находятся под жестким давлением крайне консервативных сил. Насилие и угроза насилия принуждает к самоцензуре и осмотрительности тех, кто хотел бы свободно выразить свои взгляды, идущие наперекор доминирующим политическим силам.

В Украине сложилось условно правовое государство, в котором законы принимаются и реализуются в той мере, в которой против этого не возражает какой-либо добровольческий батальон. Люди в масках делают то, что считают нужным, не считаясь с законом, полицией и кем бы то ни было еще, включая премьер-министра, Президента и Совет национальной безопасности. Это люди – орудие цивилизационной войны с Россией и с отделившимся регионом Донбасса. Никакие минские договорённости им не указ – они могут начать обстрелы, когда угодно. Символически, что это люди всегда в масках – как символ анонимного, безличного орудия цивилизационной войны, непреклонного орудия истории.

Список ссылок

1. Кононов И.Ф. Польша в современном мире: понять себя и понять свое знание. Рецензия на книгу «Польша как периферия» - [Электронный документ] - Адрес доступа - <http://www.ostrovok.lg.ua/knigohranilishhe/nauka/ilya-kononov-polsha-v-sovremennom-mire-ponyat-sebya-i-ponyat-svoe-znanie>

2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Самуэль Хантингтон; пер. с англ. Т. Велимеева. – М.: АСТ: АСТ Москва, 2007. – 571 с.

Скворець В.О.

ЖИТТЕУСТРІЙ НАРОДУ І ФАКТОРИ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціальні процеси в сучасному українському суспільстві засвідчують наявність певних факторів, що загрожують його цілісності. Повалення режиму В.Януковича, анексія Російською Федерацією Криму і розгортання збройного конфлікту на Донбасі виявили внутрішню слабкість сучасного українського суспільства, наявність у ньому конфліктогенних факторів. Дія цих факторів відбувається в умовах зміни основних засад організації життя суспільства, тобто трансформації суспільства від одного соціального порядку до іншого. За цих умов фактори конфліктогенності українського суспільства потребують постійного аналізу.

Мета статті – актуалізація проблеми факторів конфліктогенності українського суспільства.

Зміни в українському суспільстві протягом двох останніх десятиліть кардинально змінили форму його соціальної організації, а тому потребують відповідного інструментарію для його дослідження. Для цього пропонується концепт життеустрою. Життеустрій народу – це історично утворений порядок взаємозв'язку людини, природи і суспільства, що забезпечує інтеграцію суб'єктів життєдіяльності в соціальний організм країни і відтворення останнього як органічної цілісності, яка ґрунтується на процесах, що включають відтворення людини, економічної системи, соціальної структури, політичної системи, техносфери, соціокультурної сфери та способу життя соціальних суб'єктів.

Фахівці визначили, що термін «конфліктогенність» походить від лат. «conflictus» – зіткнення, боротьба, вороже відношення та грец. «genesis» – поява, походження. Саме ж поняття «конфліктогенність» означає певну здатність суб'єкта породжувати конфлікт. Ця дефініція конфліктогенності є загальноновживаною, і не викликає специфічного тлумачення в науковому використанні в контексті кількісної і якісної характеристики. Водночас, структурно-категоріальний апарат «конфліктогенності» викликає значне зацікавлення з огляду на диференціацію підходів щодо його вивчення та тлумачення. Базовими елементами поняття «конфліктогенність» постають конфлікт та здатність суб'єкта його породжувати [1].

Конфліктогенна здатність реалізується через існування відповідних умов та передумов. Передумови виникнення конфліктів у науковій думці пов'язані з існуванням конфліктогенних чинників, які можна визначити як суму процесів, подій та явищ, що існують у внутрішньодержавному та міжнародному житті, носять нагнітаючий конфліктотворний характер та виявляються як можливі передумови виникнення конфлікту [1].

Першим конфліктогенним фактором українського суспільства постає складна соціокультурна спадщина України, основними рисами якої є поліетнічність, полікультурність, поліконфесійність, багатомовність, яка частіше проявляється як двомовність, а також відмінності у ментальності населення різних регіонів. З позицій цивілізаційного підходу в розвитку соціальних організмів відбуваються зміни періодів соціального порядку періодами хаосу. Українські можновладці всі свої зусилля спрямували на перехід від радянської соціальної організації до суспільства, що повністю ґрунтується на ринкових засадах. Цей перехід призвів до втрати державою важелів, які забезпечують ефективне функціонування соціального порядку, а тому суспільство перебуває в стані хаосу. Наявність значної кількості прихильників радянського устрою і його непримиримих противників у Донбасі за умов втрати державою здатності забезпечувати правопорядок стало передумовою спочатку ідейного, а потім і збройного протистояння.

Другим вагомим конфліктогенним фактором українського суспільства є соціально-економічні наслідки неоліберальних реформ. Вони відбивають погіршення основних показників життя переважної більшості населення України. Зміна життєстрою народу призвела до скорочення населення України з 52,2 млн. осіб на 01.01.1993 р. до 42,7 млн. осіб у 2017 р. (на 9,5 млн. осіб). В Україні створено економічну систему, що ґрунтується на приватній власності, але вона за рівнем ВВП так і не змогла піднятися до рівня економіки УРСР 1990 р. Якщо в соціальній структурі населення УРСР в 1988 р. вищий клас становив 19,3%, середні верстви - 75%, а нижчий клас - 5,7%, то в Україні в 2001 р. вищий клас становив 2% населення, середній - 10%, а нижчий 88%. На 2014 р. в Україні склалася соціально-майнова структура суспільства, в якій 1-2% – багаті, 15-18% – умовно середній клас, 75-80% – бідні. Концентрація ж багатства має такий вигляд: у 1-2% багатих зосереджено 65-70% багатства, а 75-80% бідних володіють лише 5% багатства [2, с. 95-96]. Політичну систему панівний клас України сформував під себе, як закриту систему, в якій доступ до влади обмежується неформальним майновим цензом, вона забезпечує корумпованість державної влади і є нездатною забезпечувати національні інтереси українського народу. Боротьба соціальних груп за виживання є боротьбою за перерозподіл ресурсів, що створює сприятливе середовище для соціальних конфліктів.

Третім конфліктогенним фактором українського суспільства постає олігархічно-бюрократична модель політичного режиму. Всі Президенти та уряди України у проведенні ринкових реформ спиралися не на вітчизняних науковців та фахівців, а на іноземних радників, які насправді виявилися "економічними вбивцями", які діяли в інтересах іноземних ТНК. Панівний клас України виявився нездатним ані забезпечувати національні інтереси, ані реалізувати Національну стратегію розвитку країни, ані сформулювати національну ідею, яка б об'єднала всіх громадян, ані створити привабливий суспільно-політичний ідеал майбутньої. Держава не стала інтегратором, оскільки регіональні еліти тривалий час орієнтувалися на протилежні напрями зовнішньої інтеграції: Євросоюз або євразійський простір.

Четвертим конфліктогенним фактором українського суспільства є дуже сильне послаблення суб'єктності України на міжнародній арені та перетворення її із суб'єкта на об'єкт міжнародних відносин. Ці обставини відзначають такі експерти як Р. Бортник, Д. Джангіров, М. Погребінський та ін. Втрата державою здатності самостійно забезпечувати правопорядок та нормальні умови життя громадян на всій території України і залежність її від геополітичних суб'єктів зумовлює таку рису як втрату державною владою здатності забезпечувати інтеграцію суспільства.

П'ятим конфліктогенним фактором українського суспільства постає низький рівень політичної культури. Стан соціального організму України характеризується суперечністю між державною владою і громадянським суспільством: в процесі трансформації відбувався рух від радянського типу суспільства до пострадянського, яке є більш складним, різноманітним, строкатим, дезінтегрованим та суперечливим; державна влада, навпаки, незважаючи на створення нових органів і структур, стала примітивнішою, ніж була в радянський період, вона не лише відмовилася від планування та управління соціальними та економічними процесами, але й унаслідок продажності та корумпованості своїх носіїв утратила роль захисника національних інтересів українського народу. Склалася досить загрозлива ситуація, за якої суспільство як керована система постає дуже складним утворенням, а державна влада як керуюча система не є за своєю складністю та функціональною здатністю адекватною тим загрозам, перед якими опинилося українське суспільство. Ця суперечність проявляється в конфліктних ситуаціях загальнонаціонального рівня (виступ шахтарів Донбасу проти політики Л. Кравчука в період суспільно-політичної кризи 1993-1994 рр., що зумовив дострокові вибори парламенту і Президента України; Помаранчевий Майдан 2004 р.; Євромайдан).

Українське суспільство гостро потребує поширення такої культури комунікацій, яка ґрунтується на діалозі, і має стати основою нової моделі управління. «Закон «необхідного різноманіття» У. Ешбі стверджує, що безпечне функціонування складної системи може бути досягнуте тільки тоді, коли її регулятор (керуючий елемент) за різноманітністю парируючих дій (захистів) не поступається різноманіттю впливів на систему збурень (загроз). Складні соціальні системи характеризуються тим, що вони, як правило, змушені вирішувати одночасно велике число різних за своєю природою функціональних завдань, пов'язаних із формуванням сприятливих умов для свого стійкого зростання та розвитку. Таким чином, управління суспільством як складною соціальною системою завжди носить комплексний характер упорядкованих системних впливів з урахуванням усіх факторів тиску зовнішнього середовища» [3, с. 162].

Наявність конфліктогенних факторів в українському суспільстві означає, що для збереження і зміцнення соціального організму України необхідно створювати нову систему соціального і державного управління, яка за своєю складністю буде адекватна тим змінам, що відбуваються в суспільстві. Ця система повинна органічно поєднувати діяльність органів державної влади,

місцевого самоврядування та структур громадянського суспільства. Вона має забезпечувати надійний прямий і зворотний зв'язок між органами державної влади та місцевого самоврядування, з одного боку, і громадянами, соціальними групами, спільнотами, з іншого.

Список посилань

1. Шеренговський Д.В. Поняття та сутність конфліктогенності міжнародних систем / В.Д Шеренговський. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.academia.edu/12809444>
2. Соскін О.І. Народний капіталізм: економічна модель для України: монографія / О.І. Соскін. – К.: Вид-во «ІСТ», 2014. – 396 с.
3. Солонько І.В. Феномен концептуальної влади: соціально-філософський аналіз: монографія / І.В. Солонько. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2011. – 304 с.

Пилипенко Я.С.

ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ НА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНЦІВ

Конфлікт на Сході України на сьогодні має багато назв. І науковці, і пересічні громадяни називають його по-різному: українсько-російський конфлікт, війна, агресія Росії, військове протистояння, антитерористична операція та інше. Назва впливає на сприйняття змісту конфлікту, проте незмінними залишаються наслідки. Цей конфлікт приніс величезні людські втрати, зламані долі та нестабільність у нашій державі. Але є і зворотній бік конфлікту на Сході України – це його вплив на ідентичність та самовизначення українців.

Дослідження впливу даного конфлікту на ідентичність та самовизначення українців відбувалося за допомогою фокус-групових інтерв'ю в рамках дисертаційного дослідження (в період з 30 червня 2017 по 7 липня 2017 року). Експертами у дослідженні виступили учасники АТО, волонтери АТО, внутрішньо-переміщенні особи та науковці, які займаються дослідженням даної проблеми. Експертам було запропоновано для обговорення таке питання: Як Ви вважаєте, що цей конфлікт означає для світогляду українців, для їх ідентичності та самовизначення?

Усі експерти вважають, що конфлікт на Сході України однозначно позитивно вплинув на ідентичність та самовизначення українців. Цей позитивний вплив виражається у тому, що конфлікт став поштовхом, який перевернув свідомість українців.

Один з експертів визначає, що «я пол жизни прожил в Советском Союзе и таким был безразличным до последних событий. Так вот, я Родину обрел, у меня не было Родины. Я с того поколения, потерянного как бы. И я смотрю из своего окружения: да люди обрели Родину, вот люди моего поколения. Ну наверное это приобретение подороже лотерейного билета». Ця теза говорить про те, що конфлікт вплинув на більшість українців таким чином, що вони

почали відчувати себе українцями, повноцінними громадянами своєї Батьківщини.

Ідентичність виражається в тому, що багато людей почали відрізняти себе від росіян, розуміти, що українці це окрема нація. На думку одного з експертів «відбулася зміна ставлення до території на котрій живуть, тобто розуміння, що це не просто територія, де я живу, а що це є територія, котра має якісь свої кордони, свої принципи, свій прапор свій гімн і що ця територія може постраждати від того, кого вважали довгий час близьким і рідним». Саме оцей напад зі сторони Росії, яку довгий час вважали другом, спричинив те, що українці почали бачити свою відмінність від росіян. І головне не в тому, щоб бути відмінними від інших націй, а в тому, щоб нарешті стати самобутньою, самодостатньою нацією.

Вплив конфлікту на Сході України на самовизначення українців, на думку одного з експертів, відбувається в тому, що «эта война заставила людей, очень многих людей, все таки подумать: А кто я? А с кем я? А что я хочу для себя, для своей семьи, что я хочу для вот этой страны, в которой я живу? Где я хочу, что она была, с кем я хочу, чтоб она была?».

До цих подій в Україні не велася інформаційна політика (особливо на сході країни) щодо українізації населення, не приділялося достатньо уваги історії України, українським традиціям, тож, як вважають експерти, «цього не робиться направлено якогось там...інформаційного просвітлення, про те хто ми такі, чому ми такі і тому подібне. Оце от зробила війна, не сильно добре, що війна, що жертви, але такий поштовх був зроблений».

Визначаючи позитивний вплив конфлікту на Сході України на ідентичність та самовизначення українців, експерти, разом з тим, зазначають, що поряд з цим позитивним впливом існує доволі вагомий мінус «это то, что флаг у нас уже находится везде где только можно и нельзя». Зображення прапора або іншої символіки зараз можна знайти на будь-яких речах, і не завжди людина, яка йде по вулиці в футболці з прапором України є дійсним патріотом. Патріотизм став модою, не завжди усвідомленою.

Тим не менш, підсумовуючи вищесказане, відбувся переворот у свідомості більшості українців. Люди по-справжньому захотіли бути українцями, почали поважати та захищати свою Батьківщину. Головним завданням і для влади України, і для кожного українця, зараз є сприяння тому, щоб ці настрої поширювались, щоб ще більше українців відчули себе українцями.

Зубарева О.І.

СОЦІОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ЯК ВИД НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Початок експансії терміна «дискурс» у гуманітарних науках ХХ століття пов'язується з працею бельгійського лінгвіста Е. Бюіссанса, що вийшла у 1943 році під заголовком «Абстрактне і конкретне у лінгвістичних фактах: мовлення, дискурс, мова». Е. Бюіссанс включає в сосюривське протиставлення мови і мовлення (*langue – parole*) новий член: *langue – discourse – parole*, «де *langue* – система, певна абстрактна розумова конструкція, *discourse* – комбінації, від реалізації яких мовець використовує код мови, і *parole* – механізм, що дає змогу здійснювати ці комбінації» [1, с. 128].

В основі постструктуралістських концепцій дискурсу покладена ідея того, що саме мова виступає універсальною матрицею, в якій зашифровано найнадійніше знання про світ. Структури мови, відповідно до методологічних орієнтирів постструктуралізму і постмодернізму, розглядаються вже не стільки в ролі відображення і репрезентації соціальної дійсності, скільки в якості інструментарію її конструювання і трансформування. Зважаючи на основні положення теорії дискурсу, соціальна реальність осмислюється як результат наслідуваної авторами лінгвістичної системи, як особливий дискурсивний простір, в межах якого відбувається кодування і регуляція порядку соціуму.

У зв'язку з вищезазначеним, дискурс аналізується не лише як автономний вербальний «об'єкт», але і як контекстуальна взаємодія, соціальна практика або тип комунікації у соціальному, культурному, історичному контексті. М. Фуко неодноразово наголошував, що тексти становлять собою місця прояву комплексів соціальних значень, які виробляються у конкретній історичній ситуації, і фіксують як учасників виробництва тексту, так і соціальні інституції, залучені в гру, й опосередковані відносинами влади [2, с. 174]. Отже, під поняттям дискурсу слід розуміти безліч висловлювань, що належать до певної дискурсивної формації, тобто дискурс – це мовне вираження певної соціальної практики, яка впорядкована і систематизована особливим способом використання мови, обумовленим певною ментальністю, ідеологічно вкорінена й історично визначена.

В межах визначених методологічних орієнтирів, соціологія як поле теоретичного конструювання і виробництва наукових нарацій може розглядатися як дискурс, специфічним чином організований і впорядкований, який виступає результатом певних інституціоналізованих практик і реалізується відповідно до історично сформованих, і відповідним чином встановлених правил.

Саме поняття «наукового дискурсу» було введено в обіг М.Фуко для позначення системи відносин влади і наукового пізнання, за допомогою якої можна визначити як пов'язані, присутні у науковому пізнанні, ідейні механізми і певного роду положення у науці з утворенням об'єкта пізнання і формуванням модальностей опису дослідження. У трактуванні французького вченого, соціологія – науковий дискурс, побудований відповідно до існуючої системи правил суджень про соціальну дійсність, що продукується у межах певної сфери наукової діяльності [3]. У нашому ж уявленні науковий дискурс є об'єктивованою в процесі мовної комунікації структурою світоглядних, парадигмально-концептуальних, категоріально-понятійних, методологічних «переваг» науковця, на базі яких формуються ті чи інші репрезентативні образи соціокультурної дійсності. Відповідно, теоретичний ландшафт соціології є певним видом наукового дискурсу, який може бути визначений завдяки включенню предметів, які обговорюються, типів виразів, які залучені в дію, понять, які використовуються, і стратегій, які створюються. У результаті соціологічне знання визначається нами як дискурсивна практика, що включає у себе всі ці компоненти, як певне поле координації та субординації висловлювань, де виникають, визначаються, змінюються і використовуються поняття. Як наголошував М. Фуко: «Наука з'являється лише у стихії дискурсивної формації і на основі знання» [3].

Відтак, дискурсивний підхід дозволяє нам, з одного боку, уявити основні соціологічні категорії і поняття, як продукт комунікативної взаємодії учасників наукового виробництва. З іншого боку, аналіз соціології крізь призму дискурсу передбачає позиціонування науки у якості динамічного утворення, що знаходиться у ситуації іманентних змін і перетворень, опосередкованих владними відносинами. Мається на увазі, що, будучи включеним у соціокультурний контекст, дискурс як соціокультурно детермінований спосіб вербалізованої комунікації не може бути індиферентним по відношенню до влади. Тобто, ми стверджуємо, що поле наукового виробництва деякою мірою пронизане феноменологією влади. Відповідно, актуальними постають:

по-перше, дослідження теоретичного ландшафту соціології, який, як і будь-який науковий дискурс, також є полем силової боротьби за право означення об'єктів соціального тіла;

по-друге, виявлення механізмів і стратегій реалізації владного дискурсу у просторі соціологічного теоретизування, за допомогою якого домінуючі суб'єкти наукового поля здійснюють свою легітимацію, а також конструювання та просування тих чи інших образів реальності.

У дусі постмодерністських трактувань дискурсу, останній розглядається як динамічна форма соціальної практики, що вибудовує соціальний світ та ідентичність індивіда. Тож, влада функціонує дискурсивно тим шляхом, що й сама позиціонується у дискурсах, і розташовує інших щодо окремих дискурсивних категорій. Я. Торфінг вбачає у дискурсах насамперед джерело політичного управління суспільною свідомістю, певний вид соціальної практики [4].

Як підсумок, по-перше, будь-який дискурс є елементом або тактичним блоком у полі силових відносин, не можна допустити існування дискурсу влади, з одного боку, і йому протилежного, безвладного дискурсу, з іншого. Ж. Дерріда ототожнює науковий дискурс з владою логосу, мови і думки. Так, мова математики, за його словами, виключає все, що піддається лише якісному опису. Мова емпіричних наук виключає і забороняє будь-який спекулятивний момент. У цілому ж, науковий дискурс забороняє будь-які ціннісні судження в достеменно науковому знанні. Іншими словами, Ж. Дерріда показує, як у науковому дискурсі «задіяні» механізми влади, які, ґрунтуючись на виборі певних переваг, ідеалів і критеріїв науковості, забезпечують оцінку одних областей знання як ненаукових, а інших — як відповідних ідеалам науковості. Таким чином, досягається панування одних ідеалів науковості, наприклад, ідеалів достовірності і доказовості, у всьому корпусі знання, і придушення інших критеріїв науковості та сфер знання.

По-друге, будь-який дискурс, у тому числі соціологічний, входить до мобільного поля відносин влади, утворює їх компонент і не може бути звільненим від владних функцій і характеристик. Соціолог залучений до поля силових відносин різних соціальних груп, він не може перебувати поза простором влади, не існує в особливій «екологічній ніші», сторонній для відносин влади. Прийняті в суспільстві на тому чи іншому етапі розвитку стандарти, кліше, зразки, так чи інакше знаходять своє втілення і у науковій творчості, свідомо чи несвідомо пронизують свідомість ученого-соціолога, оскільки науковий дискурс – лише компонент наукової практики, що характеризує суспільство того чи іншого періоду. А. Огурцов у цьому відношенні зазначає: «вчений не може бути вільним від влади дискурсу, яка влада, така й наука» [5, с. 21-22].

Список посилань

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист ; пер. с фр. ; под ред. Ю.С. Степанова. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с.
2. Kress G. The social production of language: History and structures of domination / G. Kress // Discourse in society: Systemic functional perspectives. Norwood, NJ : Ablex, 1995. – Pp. 169-191.
3. Фуко М. Слова и вещи: археология гуманитарных наук [Электронный ресурс] / М. Фуко. – Режим доступа: http://yanko.lib.ru/books/cultur/foucault_les_mots_et_les_choses-ru.htm
4. Torfing J. Discourse Theory: Achievements, Arguments, and Challenges / J. Torfing // Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance. ; edited by D. Howard and J. Torfing. – Palgrave Macmillan Ltd, – 2005.
5. Огурцов А. Научный дискурс: власть и коммуникация (дополнительность двух традиций) / А. Огурцов // Философские исследования. – 1993. – № 3. – С. 12-59.

ІНТЕРНЕТ ДОКУМЕНТИ У СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ВИДИ ТА ІНФОРМАТИВНІСТЬ

У сучасному суспільстві спостерігається тенденція до пріоритету комунікації над практичною діяльністю. Соціальний суб'єкт переорієнтується від суб'єкта дії в суб'єкт комунікації. У комунікативній сфері суб'єкт на догоду ситуації може презентувати суспільству ті соціальні характеристики, які затребувані в даний момент часу при конкретних соціальних обставинах.

Урізноманітнення соціокультурних форм та соціальної реальності призвело до розширення документальної бази як об'єкту соціологічного дослідження та носія інформації про соціальну дійсність. Соціологічні документи повинені відбивати різні форми соціальних зв'язків і відносин – відносини між індивідом і суспільством, індивідом і групою, міжгрупових та міжінституційних, нарешті, міжособистісних, як формальних, так і неформальних. Більше того, якщо історичні документи, звернені, як правило, у минуле, виконують переважно функцію «свідчення», «носія інформації», то соціологічні документи, змістують переважно характерні саме для сучасного суспільства соціальні зв'язки та виконують регулятивну та комунікативну функції.

Інтернет відкриває широкі можливості для вдосконалення та напрацювання методологічних, методичних та процедурних засад емпіричного дослідження. Саме Інтернет-технології допомагають прискорити збір соціологічної інформації, надають можливість використовувати різноманітні методи, зокрема, аналіз документів. Світова практика застосування Інтернет-технологій для досліджень суспільства нараховує більше двадцяти років. Нажаль, у вітчизняній соціологічній науці, незважаючи на стрімке розростання мережі Інтернет, ця практика застосовується не досить широко.

Отже, Інтернет-сайт можна розглядати не тільки як інструмент соціологічного дослідження, а як соціологічний документ, текст в широкому розумінні. Конкретний інтернет-сайт відображає певну соціальну реальність, наповнюється соціокультурним контекстом, локалізує та наповнює змістом певний фрагмент соціального простору, а також, це певний спосіб комунікації, взаємодії, дистанції, розгортання та представлення певного публічного дискурсу.

Іншим, прикладом документа для соціологічного дослідження може бути інтернет-журнал (інші назви: блог, інтернет-щоденник, живий щоденник). Слід відмітити, що останнім часом досить популярним явищем інтернет простору є відео-щоденники, які теж можуть бути документом соціологічного дослідження. У віртуальному щоденнику, на відміну від класичного щоденника, зміст орієнтований на іншого. Публічність має декілька ступенів, що дозволяє автору гратися з аудиторією та можливостями самопрезентації. Автор щоденника заздалегідь обирає фасад для свого щоденника та роль, яку бажає виконувати з огляду на певний простір в мережі та заявлену тематики.

Для соціологів інтернет-журнали мають цінність з огляду на тематику, змістовну представленість та, навіть, особисті рефлексії стосовно певних соціальних подій, проблем та відчуттів. Наприклад, при дослідженні гендерної проблематики.

Блог, дещо відрізняється від інтернет-щоденника: він є публічним і передбачає сторонніх читачів, які, в свою чергу, можуть вступати в полеміку з автором. За змістом блоги є - тематичними (освіта, подорожі, політика, музика, мода) або загальними. Відеоблог, відрізняється від традиційного щоденника способом передачі інформації – відео, яке супроводжується коментарем та прямою трансляцією подій (стрімом). Безперечно, такого роду документи є інформативними для соціологів, але залишається відкритим питання методики їх обробки.

Застосування конкретного виду інтернет документів в соціологічному дослідженні передбачає ретельну процедуру визначення проблеми дослідження, постановки мети та завдань. Саме теоретичне та методологічне підґрунття роботи надає досліднику можливість підібрати інтернет документ, який містить потрібну інформацію для реалізації завдань проекту.

Кривошеїн В.В.

КОНЦЕПТ «СУСПІЛЬСТВО РИЗИКУ»: ВЕРСІЯ ГОТТХАРДА БЕХМАННА

У рамках соціологічного підходу виділяються різні макротеоретичні та індивідуалістичні напрямки дослідження соціальних ризиків. Дотримуючись усталеної класифікації, професор Штутгартського університету Ортвін Ренн виділяє соціокультурні та об'єктивістські підходи [7]. У свою чергу, соціокультурні теорії розглядають ризики як продукти соціально-культурного розвитку і обмежують проблематику ризику аналізом культурних типів (М. Дуглас, А. Вільдавскі, С. Райнер, О. Ренн), а в рамках об'єктивістських підходів актуалізується загальна тенденція неklasичної раціональності, яка полягає в поступовому переході від ідеалів знання класичної раціональності в термінах причинних пояснювальних схем до ідеалів соціокультурного і ціннісно-орієнтованого знання про ризик, внаслідок чого ризик поступово трансформується із статичного об'єкта дослідження в динамічний процес взаємодії людини, суспільства, культури і природи.

Саме в рамках об'єктивістських підходів формується теоретичний простір досліджень суспільства ризику (У. Бек, Е. Гідденс, Н. Луман, Г. Бехманн), фокус уваги яких спрямований на переосмислення проблем розвитку суспільства та культури на основі іманентної критики класичних теорій соціології і філософії. Типологія сучасних ризиків, представлена в теоріях суспільства ризику, виявляє їх комплексну природу, нерівномірний просторово-часовий розподіл, а також неконтрольований характер наслідків, вироблених суспільством у процесі модернізації.

Проте залишається невирішеним низка принципових питань. І до тепер дискусійними залишаються питання про способи соціального виробництва

ризик, статус ризику (тобто як співвідносяться між собою суб'єктивна і об'єктивна сторони в ризику). В рамках соціологічної теорії ризику викликає багато суперечок питання про те, яким чином і в якій мірі можна мінімізувати соціальні ризики. Відповіді на ці та інші запитання тісно пов'язані з епістемологічною оцінкою передумов знання про соціальні ризики, в оцінці яких у соціологічній науці виникли дві полярні точки зору, представлені реалістичним і конструктивістським підходами щодо визначення ризику – перші (Ульріх Бек, Ентоні Гідденс) розглядають ризик як реальний феномен, мають чітку орієнтацію на соціальну онтологію, то другі (Ніклас Луман, Вольфганг Бонс, Клаус Япп та ін.) – вказують на зв'язок ризику з когнітивним і соціокультурним контекстом, визнають конституюючу роль свідомості і культури у формуванні уявлень про ризики, розкривають проблему ризиків крізь призму соціальних комунікацій. Тобто теоретичні розробки соціологічної школи суспільства ризику демонструють загальну спрямованість сучасних досліджень ризику в соціальних науках. Підставою неklasичної концептуалізації ризику є переорієнтація фокусу соціально-філософських і соціологічних досліджень на проблематику соціального конструювання ризику, вивчення культури та суспільства як середовища генерації ризику.

Своєрідний синтез реалістичних і конструктивістських теорій суспільства ризику здійснено професором Технологічного інституту Карлсруе Готтхардом Бехманном (див.: [1-4; 6]). Характеризуючи суспільство ризику, він стверджує: «сучасні суспільства осучаснюють своє майбутнє за допомогою ризику і тим самим знаходять власний специфічний спосіб поведінки з невизначеністю, що відрізняє їх від усіх попередніх суспільств» [2, с. 27].

Критично осмислюючи доробки соціологічної школи суспільства ризику, Г. Бехманн дійшов до висновку, що і до тепер серед учених бракує єдиного розуміння ризику, у зв'язку з чим він зауважує: сьогодні «стає зрозумілим, як сприймати ризики, як їх селектувати, чи можна або, навпаки, не можна їх обчислювати, порівнювати. ...Всупереч усім вжитим в сфері дослідження ризику зусиллям, не вдалося ...розвинути взаємопов'язану теорію, яка змогла б сформулювати новоутворену галузь досліджень і численні результати, пов'язані з проблематикою ризику» [3, с. 83].

Синтезуючи наявні уявлення про соціальні ризики, Г. Бехманн виділяє «три основоположні орієнтири і напрямки, які задають темі ризику певні обриси, а саме: формально-нормативний, психологічно-когнітивний та культурно-соціологічний підходи» [3, с. 83-84]. Формально-нормативний підхід орієнтує дослідження на «створення універсального дієвого еталона ризику, за допомогою якого можна було б зробити порівнянними різні види ризиків» [3, с. 84]. Психологічно-когнітивний підхід «переймається питанням про реальні процедури ухвалення рішень у ситуаціях ризику» [3, с. 86]. У рамках культурно-соціологічного підходу постулюється, що «сприйняття ризику соціально відфільтровано і укладено в рамки різних соціальних кліше, з яких і складається суспільство», а дослідження ризиків прагне розв'язати питання про те, «на основі яких чинників у певних соціальних колах буде домінувати та чи інша думка про ... ризики» [3, с. 91, 89].

У своїх ризикологічних працях Г. Бехманн головну увагу фокусує на проблемі промислового використання технологій, відносячи до технологічних ризику, «пов'язані з впровадженням та експлуатацією складних системотехнічних комплексів, електростанцій, виробництва потенційно токсичних субстанцій, зростанням відчуття екологічних загроз з боку фактично нової індустрії утилізації практично всіх промислових продуктів, масштаби якої неконтрольовано розростаються» [4, с. 126]. По суті, «основне протиріччя технологічної цивілізації пов'язане з тим, що сучасна техніка, з одного боку, відкриває безпрецедентні можливості задоволення людських потреб. Але, з іншого боку, руйнує самі основи людського існування» [1, с. 117].

Разом з тим Г. Бехманн вважає, що «сучасне суспільство стає полем перманентного експериментування з новими технологіями, наслідки якого можуть бути і є не тільки позитивними, але і негативними як для суспільства в цілому, так і для окремих його членів, які мимоволі стають піддослідними кроликами і об'єктом зловживань» [4, с. 126].

На думку німецького соціолога, сучасне суспільство стоїть перед відкритою проблемою ризику, що безпосередньо пов'язана із впровадженням сучасних наукомістких технологій, які призводять до глобальних кризових станів. З іншого боку, поняття ризику можна оцінити як шанс до розширення влади над природою. Як зазначає Г. Бехманн, за цієї позиції, деструктивні сили звужуються до залишкового ризику, який у зв'язку з величезними прибутками трактується як соціально адекватні втрати [2, с. 27]. Ще одна позиція полягає в зосередженні уваги на безпеці й розглядає ризику як виклики для суспільства. Представники цієї позиції вважають можливим досягнення повної безпеки. Інноваційність такого суспільства полягає в сприйнятті безпеки та надійності на рівні центральних цінностей. Відмінною рисою цього суспільства є осучаснення свого майбутнього за допомогою ризику та власний спосіб користування невизначеністю [2, с. 27].

За Г. Бехманном, у сучасному суспільстві ризик не є властивістю техніки, а пов'язаний із потенційною діяльністю суспільства, в якому майбутнє не може бути розмитим, а повинно бути вже сьогодні усвідомлене і прораховане [2, с. 42]. Потенційні небезпеки, що виникають у суспільстві ризику, відрізняються тим, що несуть загрозу для життя людства в цілому. Відмінною рисою цих небезпек є відсутність кордонів та неможливість визначити винуватця ситуації. Отже, наслідки цих ризиків і загроз неможливо однозначно передбачити, обрахувати, компенсувати як стосовно людини, так і стосовно довкілля, однак їх можна спробувати мінімізувати.

В інтерпретації Г. Бехманна суспільство ризику за своєю суттю є суспільством знання. Як доречно зауважує Дмитро Єфременко, на перший погляд може здатися, що «концепція суспільства знання і суспільства ризику описують динаміку соціумів, розташованих на двох різних планетах», проте «уявлення про суспільство ризику є ні чим іншим, як зворотним боком ідеї суспільства знання» [5, с. 53, 55].

Цей «парадокс» Г. Бехманн пояснює таким чином: наукові знання можуть одночасно привести до знання і незнання, тому «сучасне суспільство ризику –

це не тільки відчуття наслідків технічної реалізації, а й розширення дослідницьких можливостей і самих знань» [2, с. 43]. Більш того, «наукове знання стає єдиним джерелом загальноновизнаного знання, не претендуючи при цьому на монополію у виробництві будь-якого знання, значимого для суспільства» [1, с. 116]. Відповідно брак знання є джерелом соціальних протиріч, у зв'язку з чим зростає значення вивчення невизначеності та ризиків.

За Г. Бехманном, суспільство знань є однією із концепцій інформаційного суспільства, до яких він відносить інформаційну економіку, яка аналізується у виробничому і професійному аспектах, постіндустріальне суспільство (започатковане Деніелом Беллом) та кінець масового виробництва, що передбачає стандартизацію виробництва товарів на гігантських промислових підприємствах, а збирання, обробка та розподіл інформації стають найважливішим елементом процесу виробництва на всіх рівнях промислового підприємства – від організації його роботи до виробництва конкретних товарів та їх розподілу. В інформаційному суспільстві як суспільстві знання не тільки зростає значення теоретичного знання у соціальному пізнанні, а й соціально детерміновані процеси його розподілу і відтворення. Причому мається на увазі не тільки науково створене, але і загальноновизнане знання, оскільки крім науки в сучасному суспільстві існують й інші джерела знання, наприклад релігійне знання, народна мудрість, поезія тощо. Але особливе значення в такому суспільстві набуває не саме знання, а його брак, що нерідко стає соціальним аргументом. У такому суспільстві наукове знання, з одного боку, раціоналізує взаємовідносини суспільства і природи (природничі знання) або культуру суспільства (знання соціальних наук), які трансформуються в дії та рішення. З іншого боку, наукове знання створює потребу в новому знанні, за допомогою якого стає можливим долати виникаючі і породжені людською діяльністю небезпеки, невизначеності і неясності.

У цьому зв'язку Г. Бехманн проводить розмежування знання та інформації – знання створює здатність дії, тоді як інформація є оброблене для цілей використання знання, тому знання відображає статичний структурний аспект, а інформація – процесуальний аспект комунікації [3, с. 33-34]. Суспільство знання змінює саме ядро існуючої соціальної структури і ініціює новий спосіб виробництва. Тут на зміну притаманних промисловому суспільству праці і капіталу приходять інформація і знання як головні цінності. Одночасно створюється новий механізм безпосереднього застосування інформації і знань у виробничій та сервісній сферах, тобто увага фокусується на процесі безперервного навчання. Також особливістю суспільства знань є створення віртуального підприємства, які не прив'язані до певного місця або навіть національної держави. Завдяки інформації, яка своєчасно одержується і швидко переробляється, воно може гнучко реагувати на будь-які запити споживача і коливання ринку, самоперебудовуючись і переструктуровуючись у відповідності з цими запитами і коливаннями, стаючи саморефлексивною системою.

Список послань

1. Бехман Г. Общество знания – краткий обзор теоретических поисков / Г. Бехман // Вопросы философии. – 2010. – № 2. – С. 113-126.
2. Бехман Г. Современное общество как общество риска / Г. Бехман; пер. с нем. В. Г. Горохова // Вопросы философии. – 2007. – № 1. – С. 26-46.
3. Бехманн Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний / Г. Бехманн; пер. с нем. А.Ю. Антоновского, Г.В. Гороховой, Д.В. Ефременко, В.В. Каганчук, С.В. Месяц. – М.: Логос, 2010. – 248 с.
4. Бехманн Г. Социально-философские и методологические проблемы обращения с технологическими рисками в современном обществе (Дебаты о технологических рисках в современной западной литературе) / Г. Бехманн, В.Г. Горохов // Вопросы философии. – 2012. – № 7. – С. 120-132.
5. Ефременко Д.В. Концепция общества знания как теория социальных трансформаций: достижения и проблемы / Д.В. Ефременко // Вопросы философии. – 2010. – № 1. – С. 49-61.
6. Bechmann G. Risiko als Schlüsselkategorie der Gesellschaftstheorie // Risiko und Gesellschaft. Grundlagen und Ergebnisse interdisziplinärer Risikoforschung / G. Bechmann (Hrsg.). – Opladen: Westdeutscher Verlag GmbH, 1993. – S. 237-276.
7. Renn O. Concept of Risk: A Classification // Social Theories of Risk / S. Krimsky, D. Golding (eds.). – Westport, Conn.: Praeger, 1992. – P. 53-79.

Макаренко В.А.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬОГО БІЗНЕСУ В ОЦІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМЦІВ (ЕМПІРИЧНИЙ ВИМІР)

Питання цивілізаційного вибору України як суб'єкта міжнародних політичних та соціально-економічних відносин наразі є вкрай нагальними і актуальними. У 2016 році провідні науковці країни підготували Національну доповідь «Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії», в якій наголошується на неминучості європейського вектору розвитку українського соціуму [1, с. 7]. Одним з важливих стратегічних напрямків такого поступу є необхідність створення в державі інноваційного економічного середовища, в якому б надавалась всебічна підтримка підприємницьким ініціативам ринкових суб'єктів різного рівня. В такому контексті особливої ваги набуває побудова конструктивного діалогу між представниками бізнесу й влади як на рівні держави в цілому, так і на місцях.

Влітку 2017 року за фінансової підтримки МЗС Норвегії у рамках проекту «Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні» компанія «Оперативна соціологія» за участі авторки провела дослідження з використанням методу фокусованого групового інтерв'ю щодо вивчення думки підприємців з приводу ефективності підтримки органами місцевого самоврядування малого та середнього підприємництва (група 1Е, 10 міст-учасників, 57 інформантів – юридичні особи та фізичні особи-підприємці з досвідом роботи від 1 до 2 років), оцінки внеску влади міст в залучення інвестицій (група 2Е, 12 міст-учасників, 89 інформантів – суб'єкти

підприємницької діяльності, що здійснюють інвестиційну діяльність у місті більше 1 року, та суб'єкти, що хочуть здійснювати інвестиційну діяльність) та діяльності органів місцевого самоврядування у сфері місцевих фінансів (група 2Ф, 10 міст-учасників, 61 інформант – юридичні особи та фізичні особи-підприємці, що мають досвід офіційної підприємницької діяльності не менше 1 року та платять плату за землю).

За результатами проведених фокус-груп у кожній з трьох груп були виділені спільні позитивні та проблемні моменти у взаємодії влади та представників бізнесу.

В якості спільних позитивних моментів інформанти групи 1Е зазначили легкість реєстрації підприємницької діяльності, зручність вирішення різноманітних питань у Центрах надання адміністративних послуг, консультативні послуги та допомогу конкретних представників органів місцевого самоврядування, податкових та інших державних установ.

Інформанти з групи 2Е говорили про відкритість та доступність місцевої влади, сприяння у вирішенні проблемних питань інвестиційно-підприємницької діяльності, оперативну та якісну роботу Центрів надання адміністративних послуг та достатньо високий рівень інформаційного супроводу інвестиційної діяльності.

Спільним позитивними відгуками, які об'єднали інформантів з групи 2Ф, була готовність міського самоврядування до співпраці без створення штучних перепон та повнота й різнобічність інформаційної підтримки діяльності підприємців місцевими органами влади.

Отже, перспективи підвищення ефективності співробітництва органів місцевого самоврядування з представниками малого та середнього бізнесу, на думку підприємців, пов'язані із більшою прозорістю та відкритістю влади та максимальним інформаційно-консультативним сприянням вирішенню проблем, що виникають у суб'єктів ринкового господарювання.

В якості спільних проблемних моментів інформанти з групи 1Е назвали недостатньо прозорі умови для ведення бізнесу, некоректну поведінку співробітників органів місцевого самоврядування та інших державних установ, непоодинокі випадки їх некомпетентності, недбалого виконання своїх обов'язків, затягування розгляду питань підприємців через бюрократичну тяганину, незрозумілість або відсутність інформаційно-консультативного супроводу підприємницької діяльності.

Інформанти з групи 2Е проблемами вважають відсутність підтримки інвесторів з боку місцевої влади, небажання чиновників вести конструктивний діалог з підприємцями щодо перспектив розвитку міст, корумпованість чиновників, проблеми загальнодержавного рівня (економічна криза, великі податки, недосконале законодавство, високі банківські ставки по кредитах, непорозуміння з фіскальними службами, підвищення курсу валюти, зростання тарифів на енергоносії), відсутність кваліфікованих співробітників та формальне ставлення місцевої влади до реалізації стратегій розвитку міст.

В якості спільних проблемних моментів інформанти з групи 2Ф назвали складність процедури оформлення документів на землю та пов'язану з цим

бюрократичну тяганину, що проявляється через спеціальне затягування часу на розгляд заяв, розробку проектно-технічної документації та прийняття рішення щодо результату запиту.

Учасники фокусованих групових інтерв'ю в усіх містах, де проводилось дослідження, неодноразово висловлювали впевненість, що подолання виявлених протиріч та недоліків у роботі органів місцевого самоврядування може стати тим ресурсом, завдяки якому розвиток малого та середнього підприємництва в Україні отримає новий імпульс та стане основою розбудови сучасної економічної системи держави.

Список посилань

1. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії: нац. доп. / редкол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін.; Ін-т політ. і етнонаціон. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – Київ: НАН України, 2016. – 284 с.

Омельченко Є.К.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ «СУСПІЛЬСТВА РИЗИКУ» В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Сьогодні ставить перед нашою країною низку нових викликів, пов'язаних з нестабільною внутрішньої ситуацією, а також зовнішніми чинниками. Український соціум намагається змінити вектор свого руху, змістивши його на європейський. Результатом таких прагнень на даний момент стали підписана угода про асоціацію з Європейським Союзом, а також отримання безвізового режиму. Це лише перші кроки, і нам ще доведеться пройти тернистий та повний перешкод шлях.

Слід зазначити, що обраний курс передбачає не лише перейняття європейських цінностей, встановлення економічних та соціальних взаємовідносин з ЄС. Крім цього, наша країна може опинитися у полі функціонування так званого «суспільства ризику». Для європейської соціальної думки цей термін не є новим, адже існує розгалужена система теоретичних напрацювань та практичних досліджень з цієї тематики, що дозволили дати визначення, операціоналізувати, виокремити функції та особливості існування й розвитку «суспільства ризику». Дослідження цієї проблематики стало нагальним для Західної Європи ще наприкінці ХХ – початку ХХІ століть через глобальні зміни виробничих відносин, модернізацію.

Так, німецький соціолог Ульріх Бек першим заговорив про проблеми виникнення сучасних ризиків, джерела їх появи та функціонування. Зокрема, він відмічає, що «логіка виробництва багатства індустріального суспільства змінюється логікою виробництва ризиків» [1, с. 14] Таким чином, дослідник виокремлює ризик як ключовий елемент стратифікації у сучасному суспільстві та наголошує на його центральному місці у європейському соціумі.

Також відмічаємо, без загострення на цьому особливої уваги, що на сьогоднішній день щодо проблеми «суспільства ризику» є достатня кількість

теоретичних концепцій та підходів. Зокрема, соціально-перцептивний Н. Лумана, культурно-символічний М. Дуглас та А. Вільдавські, теорії Е. Гіденса та У. Бека. [2]

Отже, переймаючи європейські цінності, ми маємо усвідомлювати, що разом з тим ми переймаємо «суспільство ризику» з його особливостями, які для нас не є недостатньо відомими. Отже, якими будуть особливості функціонування «суспільства ризику» в Україні? Чи буде його становлення проходити так само як це відбувалося у європейських країнах або в українських реаліях все відбуватиметься за іншою схемою? Та головне, цей процес стане рушійною силою для розвитку нашої країни чи навпаки? На всі ці питання ще доведеться знайти відповіді.

Навіть серед західних дослідників соціального ризику на сьогодні не існує єдиної думки щодо подальших наслідків існування «суспільства ризику». Наприклад, Е. Гіденс виголошує парадоксальне твердження: «з переходом на новий етап розвитку суспільства та технологій буде досягнутий високий рівень безпеки, незважаючи на те, що процес модернізації лише посприяв появі нових ризиків» [3, с. 107-134] Тобто, дослідник займає чітку позицію, що передбачає позитивне ставлення до підвищення ризикогенності. Не згоден з Гіденсом Білл Тьорнер, адже на його думку «ризики виникають з самого процесу виробництва багатства... що є загрозою для усієї системи людських суспільств» [4, р. 99]

Можна скільки завгодно сперечатися з приводу позитивних та негативних складових «суспільства ризику», але єдиним шляхом з'ясування особливостей його функціонування в Україні є емпіричні дослідження, що будуть спиратися на вже існуючі європейські теоретичні схеми.

В українській соціологічній думці в рамках різних теоретичних підходів дослідженням тих чи інших сторін соціального ризику займалися Л.Д. Бевзенко, В.І. Зубков, Ю.А. Зубок, Є.В. Котов, І.А. Євдокимова, Ю.Е. Щербаков, О.Г. Рогожин, Н.В. Панкратова, Н.Л. Смакотіна та інші. Однак, такі дослідження не дають відповіді на актуальне для нас питання.

Отже, глобалізація сприяє екстериторіальності ризику та його проникненню у все більшу кількість країн. Деякі особливості існування та функціонування «суспільства ризику» ми можемо передбачити вже сьогодні.

Серед них ми можемо назвати:

1) тривалий період існування українського суспільства в умовах соціалізму та володарювання радянських цінностей, що сьогодні проявляється у дуалізмі, коли «радянскість» ще не викоренена остаточно, а діаметрально протилежні європейські капіталістичні норми активно проникають у соціум;

2) неможливість прорахувати реальні наслідки небезпек, навіть за допомогою сучасних експертних моделей аналізу, через наявність ризиків «проблем зі значними наслідками» [5], зокрема ситуації на окупованих територіях Донбасу;

3) нерівномірність сприйняття одних і тих самих ризикових ситуацій різними індивідами через розбіжність політичних поглядів та культурних норм;

4) низький рівень позитивного сприйняття ризиків, обумовлений тотальною недовірою до державних органів та ситуацією, коли індивід

фактично може довірять лише «самому собі», що підтверджено зокрема соціологічними опитуваннями Центру імені Разумкова у 2017 році; [5]

5) сприйняття українцями ризику у якості загрози, тобто елементу, що несе в собі небезпеку та може підірвати соціальний порядок у країні.

Таким чином, на відміну від європейського підходу, де ризики сприймаються у якості цінності, яка в деяких ситуаціях може принести користь та сприяти соціальному прогресу, в Україні поки що не сформована чітка позитивна позиція щодо соціального ризику. Таку ситуацію можна пояснити нестабільністю у політичному, економічному та соціальному житті країни; відсутністю впевненості у майбутньому; тотальною недовірою та ситуацією «роздвоєності норм» між радянськими та європейськими.

Ми констатуємо той факт, що активне перейняття європейського досвіду, разом зі стабілізацією ситуації в нашій країні в майбутньому, призведуть до зміни відношення до характеристик «сприйняття ризику» і наступні покоління будуть соціалізуватись вже в «суспільстві ризику» й не будуть відчувати дискомфорту з цього приводу.

Необхідним є подальший щорічний моніторинг ситуації щодо становлення «суспільства ризику» та виявлення факторів його існування або відсутності в українському соціумі за для того, щоб певною мірою вимірити рівень наближення України до європейських цінностей.

Список посилань

1. Бек У. Общество риска. На пути к новому модерну [Текст] /У. Бек. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
2. Вилдавски А. Теории восприятия риска: кто боится, чего и почему [Текст] / А. Вилдавски, К. Дейк// THESIS, 1994. – №5. – С. 268 – 276.
3. Гидденс Э. Судьба, риск и безопасность [Текст] /Э. Гидденс //THESIS, 1994. –№5. – С. 107-134.
4. Turner B. S. Orientalism, postmodernism and globalism. London and NewYork, Routledge. 1994.
5. Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації. Дослідження центру імені Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/uploads/socio/Press0417.pdf>

Склярєнко К.О.

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДНУ ІМ. О. ГОНЧАРА: АКТУАЛЬНІ НАДБАННЯ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні відбувається процес формування єдиного освітнього простору, що, безумовно, актуалізує проблематику дослідження академічної мобільності. Проте, в той час, як у світі академічна мобільність студентів має системний, організований на рівні державної політики характер, в Україні вона залишається спонтанним та індивідуальним явищем. За даними Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України міжнародна академічна мобільність розвивається в Україні дуже повільно. Поїздки за

кордон українське студентство здійснює коштом батьків, спонсорів, закордонних благодійних фондів тощо. Закордонне навчання й стажування за рахунок ВНЗ або держави становить менше 10 % від офіційно оголошеної кількості «мобільних українських студентів» [1].

Тому наступним кроком стало ініціювання та проведення соціологічного дослідження, щоб краще розуміти реальні масштаби включення молоді в процеси академічної мобільності, виявити та проаналізувати характер, структуру, мотиви та фактори міжнародної мобільності українських студентів. З метою комплексного дослідження процесу впровадження та реалізації програм академічної мобільності, кафедрою соціології Дніпровського національного університету ім. О.Гончара було проведено соціологічне дослідження методом опитування в період 2016 року (опитано 500 студентів 2 та 4 курсу, гуманітарного, економічного, природничого, фізико-математичного напрямів підготовки).

Як свідчать дані проведеного дослідження тих, хто навчався (3%) або планує навчатися за кордоном (23,4%), поки що небагато. Але дуже високим є відсоток респондентів, які на питання «Чи плануєте ви поїхати за кордон на навчання?» відповіли «важко відповісти». Він становить 31,4%, тобто, можемо говорити, що ця група студентів потенційно може здійснити академічну мобільність за сприятливих для цього умов.

57,5% респондентів на різному рівні знайомі з поняттям академічної мобільності. Серед основних джерел, де вони знаходять інформацію про академічну мобільність, можна виділити Інтернет (47%), інформацію, що надається безпосередньо у вищому навчальному закладі (35,3%), досвід друзів та родичів (31,9%). Нажаль, публічні презентації грантів, міжнародних програм обміну в структурі джерел інформації про академічну мобільність мають лише 7,4%.

Серед тих, хто має досвід здійснення академічної мобільності, представників гуманітарного напрямку – 54, 5%, такі студенти здебільшого проживають з батьками або у власному помешканні (54, 6% разом), оцінюють свій рівень доходу як достатній (27,3 % - «в цілому грошей вистачає») та високий (36,4% - «живу в достатку»), та мають рівень освітніх досягнень вище середнього (39,4% навчаються на «добре» та «відмінно») та високий (36,4% навчаються, здебільшого, на «відмінно»). Переважна більшість з них – 72,7% вивчали додатково іноземну мову. Тобто, ми можемо припустити, що такі тенденції, як набуття досвіду академічної мобільності матеріально забезпеченими студентами з високими рівнем академічних досягнень та з поглибленими вивченням іноземної мови актуалізує тривогу з приводу актуалізації «відтоку мізків» у майбутньому.

Ці припущення підтверджуються також даними щодо тих студентів, які тільки планують виїжджати за кордон, адже досить велика частина, а саме 23,4% студентів планують поїхати за кордон на навчання. Серед них також переважна більшість – живе у достатку – 27,6%, або їм в цілому грошей вистачає - 52,6%, навчаються здебільшого на «добре» та «відмінно» – 31,4%, та «відмінно» - 29,3%. 55,7% вивчають додатково іноземну мову.

За таких умов важливо проаналізувати, що ж впливає на бажання студентів навчатись за кордоном. Найчастіше своє бажання вчитися за кордоном вони пояснюють прагненням відвідати іншу країну, пожити в ній (40,9%), бажанням отримати диплом одного із закордонних університетів (40,2%) і отримати досвід навчання в закордонному університеті (34,3%). Отримати можливість працевлаштування за кордоном хотіли б 35,4% респондентів, прослухати окремі учбові курси, лекції відомих учених – 16,9 %.

Показово, що серед основних можливостей, які надає освіта за кордоном, потенційні академічні емігранти називають саме працевлаштування за кордоном – 75,6%, також освіта поза межами країни асоціюється з можливістю змінити своє життя на краще – 56,7%, самовдосконаленням – 42,7%, набуття корисного досвіду – 41,3%.

На нашу думку, не останню роль при виборі країни академічної мобільності відіграє її економічне положення (США – 46,5%, Великобританія – 30%, Німеччина – 29,4%), географічна близькість до України (країни Східної Європи – 25,7%), а також доступність мови (здебільшого – англійська).

Важливо також проаналізувати, які бар'єри для здійснення академічної мобільності виділяють сучасні студенти. Найбільш значущою перешкодою на сьогодні виступає відсутність відповідних коштів (53,1%). Не менш важливим виступає недостатній рівень володіння іноземною мовою (38,9%), страх перед невідомою країною (17,3%), прив'язаність до рідних, сім'ї (15,6%), відсутність необхідної інформації про можливості здійснення академічної мобільності (15,2%).

Таким чином, світова тенденція актуалізації навчання за кордоном є поки що лише частково адаптованою до українського контексту: серед сучасного українського студентства ця практика (в якості індикатора якої ми розглядали виїзд студентів за кордон з метою отримання освіти) не є масовою. Подальший розвиток академічної мобільності неможливо без рішення таких проблем, як синхронізація програм навчання за курсами і спеціальностями, визнання українських документів про освіту та наукових ступенів за кордоном. При цьому, оскільки основним інструментом розвитку академічної мобільності є визнання кваліфікацій та документів про освіту, необхідно впроваджувати адекватну систему оцінювання досягнень студентів вузів.

Список посилань

1. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступа:// <http://www.niss.gov.ua/articles/1421/>

ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ (НА ПРИКЛАДІ М. ДНІПРО)

Сьогодні в українському суспільстві проблематика гендеру та гендерних відносин привертає все більше уваги. На рівні держави вони регулюються Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Державною програмою з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві та ін. Однак, не дивлячись на те, що гендерна рівність декларується в публічному дискурсі, заявах політиків, на практиці українське суспільство залишається гендерно нерівним. Особливо яскраво гендерна нерівність проявляється на ринку праці, що неодноразово доводили такі дослідники як Т. Марценюк, Н. Лавриненко, О. Іващенко, О. Шестаковський.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає гендерну дискримінацію як «дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків». В цьому ж законі іде мова про те, що державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків спрямована на утвердження гендерної рівності та недопущення дискримінації за ознакою статі [1]. Однак дані різноманітних соціологічних досліджень говорять нам про те, що вимоги законодавства стосовно дотримання гендерної рівності часто порушуються. Т. Марценюк відзначає, що недосконалість українського законодавства пов'язана з тим, що відсутній зв'язок між процесами регулювання та дослідження гендерних відносин в країні [2, с. 55]. Саме тому нами було здійснено спробу проаналізувати особливості гендерної дискримінації на ринку праці м. Дніпро, особливо звертаючи увагу на те, чи усвідомлюють жінки наявні факти дискримінації, та як пропонують її долати.

Аналізуючи результати фокус-групових дискусій, проведених в м. Дніпро в листопаді 2016 року, було отримано наступні дані стосовно гендерної дискримінації на ринку праці. Учасницями фокус-груп були жінки різного віку, які протягом останнього року шукали або продовжують шукати роботу. Особливо важливим завданням під час дискусії було виявити ситуації гендерної дискримінації, з якими стикались учасниці, а також як ці ситуації інтерпретувались власне жінками (чи усвідомлювали вони, що їх дискримінують, як поводитись, як це вплинуло на їх бажання працювати та ін..).

Найбільше жінки стикались з дискримінацією в процесі пошуку роботи. Всі учасниці відзначали, що чоловікам знайти роботу значно легше, до них роботодавці висувають менше вимог: *«... Він хлопчик, йому потрібніше. Мені так в лоба сказали, коли взяли його на роботу, а мене – ні»*. Відзначали, що жінок частіше дискримінують за віком (хоча не заперечували, що ейджизм

характерний для всього ринку праці). Також дуже поширеною є дискримінація жінок за зовнішністю: *«Ще існують вимоги до зовнішності. Як мені це одного разу аргументували, мовляв, наш директор дуже любить, коли жінка гарно вдягнена, тож, будь-ласка...»*.

Важливим було те, що всі учасниці дискусії усвідомлювали, що потенційні роботодавці в той чи інший момент їх дискримінують: *«Те, що мене найбільше зачепило, - це дискримінація за статевою ознакою. Оскільки, якщо ви жінка, то до вас претензії великі, а зарплата замаленька»*. Це дуже важливо, оскільки без усвідомлення ними існуючої проблеми було б дуже важко розробляти механізми її подолання та втілювати їх.

Найбільш сильно дискримінація жінок при прийомі на роботу проявляється в контексті материнства, при чому як реального, так і потенційного, що можна проілюструвати кількома яскравими прикладами: *«Когда меня брали на работу, директор брал с меня обещание... Я просто тогда замуж вышла, так вот, брал обещание, что в ближайшие два года я не буду рожать»*. *«До жінок, які мають дітей, більші претензії, або до жінок в тому віці, коли вони можуть мати дітей. Мене одразу питали: «А ви не вагітна?»*. *Це було дуже неприємно»*. Також учасниці дискусії відзначали, що безпосередньо в процесі роботи зіштовхувались з подібною дискримінацією, деякі були навіть звільнені через те, що мали дітей, які часто хворіли. Поряд з тим до чоловіків роботодавці таких вимог навіть не висувають, хоча вони мають дітей так само, як і жінки. Однак дуже важливим є те, що в ході дискусії учасниці неодноразово відзначали, що на ринку праці з дискримінацією зіштовхуються не тільки жінки, а й чоловіки (особливо в контексті сучасної ситуації в країні).

Важливим було те, що жінки проблему гендерної дискримінації на ринку праці не вважають нездоланною, пропонують різні шляхи для її подолання. В першу чергу необхідно зробити законодавство з цих питань більш дієвим, не просто задекларованим, а реально працюючим. Також учасниці пропонували проводити масові просвітницькі заходи, тобто змінювати ситуацію «знизу», вести просвітницьку роботу серед роботодавців, щоб вони позбавились упереджень щодо працевлаштування жінок. Відзначали, що дуже важливо, щоб жінки більш активно говорити про свої проблеми, які виникли при працевлаштуванні, вважали, що має зростати критична маса жінок, які не бояться говорити про труднощі при працевлаштуванні, дискримінацію в сфері праці, і тоді масштаби цієї проблеми зменшаться.

Список посилань

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
2. Марценюк Т.О. Гендерна дискримінація на ринку праці в Україні (на прикладі сексуальних домагань) / Т.О. Марценюк // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки. – 2008. – Т. 83. – С. 50-55.

ЛОГІКА РЕКОНФІГУРАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ДИГІТАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

З розвитком соціологічної науки формувалися різні підходи розуміння економічної поведінки. Так, в класичній школі економічна поведінка визначається як поведінка раціональна, що максимізує корисність, та індивідуалістична, заснована на стійкості переваг і повноті інформації.

В умовах перехідної економіки вплив соціально-психологічних, соціокультурних, а також соціокомунікативних факторів на економічну поведінку суб'єктів ринку значно зростає. Ситуація багаторазово ускладнюється зростанням соціальної значущості Інтернету. Глобальна мережа проникає в усі сфери життя соціуму, в тому числі - в сферу економічної поведінки українців. У нових умовах стандартні, традиційні моделі економічної поведінки істотно видозмінюються, набувають нові, раніше не відомі риси і особливості.

У просторі глобальної мережі трансформуються традиційні торговельні майданчики, де індивіди реалізують різні стратегії економічної поведінки. Архітектура мережі Інтернет, що набирає соціальної ваги, принципово змінює умови економічного середовища, які склалися роками [1].

Зазначені тенденції безпосередньо впливають на життя і побут звичайних людей, змінюючи їх стиль і спосіб життя, трансформуючи панівні соціальні практики. Все частіше різні елементи соціокультурної сфери переміщуються в віртуальний світ, де незворотнім чином змінюються (в порівнянні з фізичною реальністю). У зв'язку з цим дослідники звертають увагу на феномен віртуалізації соціуму та появу дигітального (інформаційного) суспільства. Глобальний інформаційний світ, заснований на комп'ютерних, комунікаційних технологіях, підживлюється і духовно-моральною «оболонкою» у вигляді масової споживчої культури. Зовнішність суспільства, заснованого на використанні інформації та інформаційних ресурсів, культуї споживання і гедонізму, детермінує зміни і в сфері економічної поведінки індивідів.

Інтернет сприяє задоволенню різноманітних потреб сучасної людини. Аналіз 20 найбільш відвідуваних українцями сайтів дозволив здійснити класифікацію аудиторії користувачів Інтернету на 5 груп споживачів за спрямованістю використання мережі. Так, за даними дослідницької компанії Gemius Ukraine, в 2014 році вже 89% українських інтернет-користувачів сфокусували свою увагу на використанні різних сервісів, 87% - відвідували різні портали, 57% - використовували Інтернет для здійснення електронної комерції, 50% задовольняли потреби в сфері розваги та дозвілля, і 41% - використовували Всесвітню мережу з метою отримання новин [2]. Дана класифікація користувачів говорить про те, що поведінку інтернет-споживачів можна розглядати як форму економічної, соціальної поведінки, так і знакову, символічну інтеракцію і форму самовираження.

Інтернет, як середовище реалізації споживання, істотно посилив свої позиції як інформаційний канал. За даними дослідницької компанії Gemius

Україна, в 2000 році тільки 200 тис. (0,4%) населення країни було користувачами мережі, в 2006 році - 5,2 млн (11%), в 2010 році - 15,3 млн (майже 34%), а в липні 2015 року - 19,1 млн (43,4%) українців [3]. У середині 2012 року Україна увійшла в першу десятку країн Європи за кількістю користувачів Всесвітньої мережі, а до середини 2015 року українці становлять 3,2% від числа європейських користувачів [3; 4]. Такий обсяг українського ринку доступу до мережі Інтернет говорить про стійке формування нової ери в ментальності українців з домінуючою цінністю споживання різноманітної інформації і послуг Всесвітньої мережі.

Частка інтернет-торгівлі в загальній роздробі в Україні в 2013 році склала 1,5% (у світі цей показник становить 7,9%), а обсяг ринку e-commerce - 1,5 млрд дол. США. На сьогоднішній день цей показник не має надмірно оптимістичної оцінки, оскільки витрати на рік на електронну комерцію на душу населення в Україні припадає лише 33 дол. США (для порівняння: у Великобританії цей показник становить 827 дол. США) і всього лише 4% користувачів Інтернету оплачують свої покупки в Інтернеті за допомогою банківських карток [5]. У десятку лідерів найбільш відвідуваних ресурсів українською аудиторією, починаючи з 2013 року, входять інтернет-магазини Rozetka.com.ua і ресурс безкоштовних оголошень Olx.ua [6; 7].

З точки зору соціокультурного підходу інтернет-споживання представляє собою символічну, знакову інтеракцію, а поведінка споживача перетворюється в спосіб його самовираження, спосіб конструювання соціальної ідентичності [8].

Багато сфер людського життя переміщуються в Інтернет: спілкування, покупка / продаж, реклама, банкінг та ін. Люди все більшу частину свого життя проводять в Інтернеті, а багато фахівців і зовсім заробляють гроші з його допомогою. Завдяки стрімкому розвитку Інтернету, в Україні розвивається ринок електронної комерції. Згідно з підрахунками експертів, в кінці 2014 року український ринок електронної комерції виріс на 400% за останні 5 років [9].

Можна констатувати, що Інтернет сприяє гіперспоживанню і задовольняє найширший спектр потреб. Поведінка інтернет-споживачів може розглядатися як форма економічної і соціальної поведінки. З точки зору соціокультурного підходу поведінка інтернет-споживачів являє собою символічну, знакову інтеракцію, яка виступає як спосіб самовираження, конструювання соціальної ідентичності.

Список посилань

1. Кастельс М. Галактика Інтернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе. Екатеринбург, 2004.
2. Коламбет Е. Інтернет-аудиторія України. Статистика 2012–2013 і прогноз на 2014 год [Електронний ресурс] / Е. Коламбет. – Режим доступу: <http://blog.netpeak.ua/internet-auditoriya-ukrainy-statistika-2012-2013-i-prognoz-na-2014-god/>.
3. Internet users in Europe [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>.

4. Список європейських країн за кількістю інтернет-користувачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Списокєвропейськихкраїнза_кількістюінтернет-користувачів.
5. Полоник В. 15 слайдов о том, как развивается рынок электронной коммерции в Украине [Электронный ресурс] / В. Полоник. – Режим доступа: <http://blog.netpeak.ua/15-slaydov-o-tom-kak-razvivaetsya-rynok-elektronnoy-kommercii-v-ukraine/>.
6. В Украине интернетом пользуется 17,5 млн человек [Электронный ресурс] // Gemius. – Режим доступа: <http://delo.ua/tech/v-ukraine-internetom-polzuetsja-175mln-chelovek-gemius-228205/>.
7. Интернет-аудитория Украины, июль 2015 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gemius.com.ua/izdateli-novosti/internet-auditorija-ukrainy-ijul2015-goda.html>.
8. Зоська Я. В. Особливості споживацьких установок населення України в умовах інформаційного суспільства / Я. В. Зоська // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок : зб. наук. пр. – 2011. – № 4. – С. 9–15.
9. Объем электронной коммерции в Украине увеличился в 4 раза [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://e-commerce.com.ua/2014/11/объем-электроннойкоммерции-в-украин/>.
10. Зоська Я. В. Суспільство споживання та соціальні практики споживачів в Україні : монографія / Я. В. Зоська. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 352 с.

Шевчук М.О.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРИВІД ДЛЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Опівночі на 11 червня громадяни України отримали право на безвізові поїздки до країни ЄС та деяких окремих членів Шенгенської зони. Цьому передувало довге публічне обговорення можливих наслідків такого рішення, його переваг та загроз. І оскільки це подія державного значення, але напяму стосується індивідуальних практик територіального переміщення громадян України, запровадження безвізового режиму є вагомим інформаційним приводом для актуалізації національної ідентичності українців. Тому що саме державний кордон є офіційним та об'єктивізованим закріпленням ідеї граничності національного та будь-які процедурні зміни, які виникають при його перетині актуалізують національну авторефлексію. Так Юлія Сорока в своїй роботі «Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого» відзначила соціоперцептивну характеристику кордону: «Культурний обмін пов'язаний з реалізацією протилежних настанов. І він не є стійкою формою взаємодії та істотно залежить від зовнішніх факторів. У ситуації, коли в уявленнях індивідів актуалізовані дві культурні моделі, індивід опиняється перед необхідністю періодично перетинати їх територіальні або символічні кордони, що позначають і межі конкретної легітимності. Необхідність здійснення контролю за поведінкою з приводу перетину цих кордонів актуалізує як соціоперцептивну категорію кордону, так і всі можливі обґрунтування її локації» [1, с.211] Відповідно до цього, актуалізована соціоперцептивна категорія межі ареалу культурної моделі (кордону),

об'єктивна необхідність періодично його перетинати в комплексі з іншими аспектами культурного шоку як соціоперцептивної ситуації роблять індивіда чутливим до ідеологічних впливів, тобто до ідеологічних конструкцій та технологій ідеологічного впливу, які безпосередньо спрямовані на зміну й коректування повсякденного сприйняття та мислення.

У 2013 році нами був проведений дискурс аналіз інтернет блогів українських туристів. Для нашого дослідження були вибрані особисті, некомерційні блоги, які містили окремі пости, присвячені власному досвіду туристичної подорожі та містили вербальну оцінку образу України загалом чи її окремих місцевостей та пам'яток або рефлексію себе як українця. Відбір відбувався на основі наскрізного рейтингу блогів українських авторів <http://www.ukrainianblogs.com/>. Загалом було відібрано 16 особистих блогів, в яких підійшло для аналізу 78 окремих публікацій, які були присвячені туристичним подорожам українців як всередині України, так і за її межами.

Окремим сегментом нашого аналізу була інтерпретація особистістю граничності національного, яка задекларована офіційними дискурсом. Здебільшого її можна зафіксувати на прикладі практик міжнародного туризму та рефлексії стосовно безпосереднього досвіду перетину кордону. Оцінки цього досвіду присутні доволі суперечливі – від об'єктивації його повної непроникності («До речі, якщо для росіян в Грузію кордон абсолютно відкритий та безкоштовний, то грузину в Росію не попадеш - навіть до близьких родичів, навіть якщо вони помирають. Не пускають і все.»(atanoissapa.livejournal.com, м.Дніпропетровськ)) до зауважень стосовно його умовності («[траса Одеса-Рені] Сама траса вроді как принадлежит Украине, но если остановиться у обочины купить яблочек, то ты вроді как уже и в Молдове» (dniprovyuch.livejournal.com, м. Черкаси).

Відмічають і диференціацію кордонів, в залежності від національної приналежності туристів: «Мы граждане третьего мира, это даже на пограничных пунктах чувствуется, когда выстраивается две очереди: одна для граждан ЭС (с крышей и лавочкой), а вторая для остального мира (без крыш, и лавочек)». Також диференціація наявна і в залежності з ким саме Україна межує. Так жителю Харкова, тобто прикордонної зони з Російською Федерацією, ближчий кордон не здається вартим переживань, на противагу кордону з Євросоюзом: «Шенген – это серьезно, не в Россию смотрятся» (vmylenko.livejournal.com, м.Харків)

Національний кордон для туристів об'єктивується не лише в процесі його безпосереднього перетину, а й через бюрократичні перепони оформлення візових документів. В деяких випадках, саме ця процедура є суттєвим бар'єром для пересувань: «Для граждан Украины Азия начинается с посольств и получения виз. Некоторые страны требуют наличие визы заранее, в других можно станцевать с бубном на границе и, предъявив некое пригласительное письмо, оформить визу на границе» (grishasergei.livejournal.com, м.Хмельницький).

Тобто досвід перетину державного кордону в незалежності від тональності оцінок отриманих вражень актуалізував у авторів цих повідомлень власне відчуття національного.

Іншим проявом державного кордону і його емоційних характеристик для туристів є досвід міжособистісних відносин з працівниками митних та прикордонних установ. Цей досвід також буває полярним від неочікуваної привітності до обурливої грубості («Заберите свою бумажку, - услышал я от угрюмой пограничницы вместо "Добро пожаловать в Россию" или на худой конец "Пожалуйста" и вошел в аэропорт Домодедово» (grishasergei.livejournal.com, м.Хмельницький).

Іншою характеристикою граничності нації, яка виражена в нарративах туристів, являється мовний бар'єр: «"Мата темпл? Окей!" - сказав нам рикша, і привіз в якийсь зовсім інший храм» (atanoissapa.livejournal.com, м. Дніпропетровськ).

Але маємо зазначити, що мовні відмінності всередині національних кордонів, всупереч політичним спекуляціям, в нарративах туристів не сприймаються як розділяючий фактор: «Я общалась с людьми на том языке на котором я думаю и говорю, а они мне отвечали на своем "думаю и говорю" и было у нас взаимопонимание»; (alert-ua.livejournal.com, м.Київ); «Фестиваль проходил на Западной Украине, 97% участников говорили по-украински. Я сама не говорю, но читаю, и как вдруг оказалось, могу писать» (triproute.blogspot.com, м.Одеса)

Таким чином, результати цього дослідження звертають нашу увагу на значимість державних кордонів для актуалізації національної ідентичності українських туристів. Зпровадження безвізового режиму і, відповідно, спрощення процедури перетину державного кордону на перший погляд, має цю залежність невілювати. І, напевно, сьогодні це потребує детальнішого дослідження. Але публічне обговорення цієї події знову ж таки піднімали питання національного. Щоб це зафіксувати, у липні 2017 року нами було проведено дискурс аналіз новинних інтернет ресурсів на предмет оцінок можливих наслідків введення безвізового режиму між Україною та країнами ЄС. Для цього ми, скориставшись рейтингом популярних сайтів за травень 2017, вибрали найпопулярніші серед українських користувачів новинні сайти: 24tv.ua, Obozrevatel.com, Segodnya.ua. [2]

На обраних сайтах за допомогою пошукового сервісу за словосполученням «безвізовий режим» вибрали новинні повідомлення за даною тематикою за період травень-червень 2017 року. Таким чином ми отримали 187 новинних статей для аналізу.

Варто одразу зазначити, що офіціальний дискурс у цих повідомленнях мав не стільки національний, скільки європейський вектор, тобто підкреслював зближення України та Європи як наслідок впровадження безвізу: «Це – неначе повернення додому після довгої та виснажливої подорожі. Повернення до нашого спільного європейського дому. Ми пориваємо з пострадянським минулим і дедалі більше стаємо частиною єдиного європейського цивілізаційного простору, – підкреслив Порошенко» (Obozrevatel.com)

Що ж стосується маркерів стимулювання національної ідентичності, то варто відмітити, що в зазначених повідомленнях чітко виокремлюється риторика збільшення цінності українського паспорту. Особливо переоцінити важливість українського паспорту, як вияву українського громадянства, на думку авторів новинних повідомлень, мають мешканці тимчасово окупованих територій: «Для чималої кількості жителів окупованого Криму український паспорт є значно ближчим, аніж документ з двоголовим орлом. Відтак і закордонний паспорт, в тому числі біометричний, вони хочуть мати від України, а не країни-агресора. Особливо з наближенням безвізового режиму з країнами ЄС» (24tv.ua)

Іншим показником актуалізації позитивної національної ідентичності є фіксація виявів поваги до українців від європейських чиновників з проголошенням безвізового режиму: «Представництво Євросоюзу привітало Україну з отриманням безвізового режиму з ЄС. Зазначимо, що посол ЄС в Україні Х'юг Мінгареллі висловив вітання українською мовою.» (24tv.ua)

Але головним маркером позитивної актуалізації національної ідентичності є загальний емоційний підйом від включення в глобалізаційні процеси та відкриття нових особистих можливостей: «Світ глобальний, а ми – українці – стаємо його невід'ємною частиною» (24tv.ua)

Але також ми можемо виокремити і негативні настрої в артикуляції національних особливостей. Так, наприклад, серед повідомлень ресурсів, які досліджувалися була досить поширена риторика обмеженого характеру безвізового режиму. Тобто зверталась увага не лише на нові свободи переміщення, але й на можливі процедурні труднощі: «В'їзд українцям буде дозволений не довше, ніж на 90 днів протягом півроку» (Obozrevatel.com), «Головна умова подорожі без візи – це біометричний паспорт. Коштує він від 550 гривень. І попит на нього скажений. Зареєструватися в електронній черзі на найближчі два тижні практично неможливо» (24tv.ua), «Первым украинцам отказали во въезде в ЕС без визы» (Segodnya.ua)

Така тональність посилювалася ще й повідомленнями про можливе припинення безвізового режиму у покарання за «погану поведінку» керівництва країни чи українців при перетині кордону, що лише підкреслювало меншовартісні ідентитети: «Безвізовий режим з ЄС можуть відібрати» (Obozrevatel.com), «Безвіз для України можуть скасувати, якщо Верховна Рада не ухвалить новий трудовий кодекс» (24tv.ua), «Проте безвізовий режим можуть навіть призупинити, якщо українцям часто відмовлятимуть в перетині кордону» (24tv.ua).

Риторика меншовартості підтримувалася і розмірковуваннями про переважну бідність населення України, яка робить запровадження безвізового режиму для них неактуальним: «Зрозуміло, що через тяжкий фінансовий стан українці в більшості своїй поки не спроможні дозволити собі вихідні в Брюсселі чи Римі, і це є реальною проблемою. Вихід з економічної кризи беззаперечно має бути пріоритетним напрямком роботи керівників держави» (24tv.ua)

Продовження такої думки ми бачимо і в тональності повідомлень про те, як поспішають українці за кордон з настанням безвізового режиму: «Украинцы "прорывают" границу: по безвизу уже уехали почти 8,7 тыс. человек, но 16 отказали» (Segodnya.ua), «Украинцы продолжают "штурмовать" границы ЕС» (Segodnya.ua). Напевно, що така риторика відображає думку про актуальні еміграційні настрої населення України і занижує сталість внутрішньо державних орієнтацій українців.

Таким чином, ми бачимо, що новинні інтернет ресурси, висвітлюючи тему впровадження безвізового режиму артикулюють як позитивно орієнтовані повідомлення про зростання цінності українського паспорту, як основної формальної ознаки українського громадянства, так і негативно орієнтовані повідомлення в тональності меншовартості українців серед інших суб'єктів глобальної спільноти. Але безумовно, обговорення впровадження безвізового режиму між Україною та ЄС стало потужним інформаційним приводом для авторефлексії української національної спільноти.

Список посилань

1. Сорока Ю. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого: монографія / Юлія Сорока.- Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2012. – 332 с.
2. Персикова О. Рейтинг популярних сайтів за травень 2017: початок епохи змін // Сайт Kantar TNS.- Режим доступу: <https://tns-ua.com/news/rejting-populyarnih-saytiv-za-traven-2017-pochatok-epohi-zmin>.

Ячний А.М.

ИНЕРЦИОННОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ УСТАНОВОК СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖМЕНТА

В современных условиях понятия «менеджер», «менеджмент» широко используются с целью подчеркнуть европейскую направленность развития управления. О молодежи говорят, как о «менеджерах будущего». При этом, речь идет об управляющих «новой формации», деятельность которых не ограничивается организацией производства, а рассматривается как способность разработки и внедрения «новых» приемов и способов управления во всех сферах жизнедеятельности. Таким способом подчеркивается, что такой руководитель отвечает современным требованиям и в отличие от прежних «автократов», выращенных старой командно-бюрократической системой, в своей деятельности и организации подчиненных использует современные методы управления. Однако возникает вопрос: почему так трудно внедряются эти самые «новые» методы управления? На что «опираются» наши «современные» руководители в своем поиске выходов из различных производственных и других коллизий? Ответ, к сожалению неутешительный – руководители, при всей своей «современной» подготовке, попадая в нашу социальную среду, через определенное время воспроизводят традиционные

методы управления, опираясь на накопленный жизненный опыт «старших товарищей» и известные прецеденты.

Причина такого положения вещей нами видится в специфическом определении содержания понятия «управление», которое акцентирует основное внимание на деятельности субъектов управления и игнорирует социальную активность остальных субъектов социального взаимодействия.

Управление — неотъемлемое явление, внутренне присущее свойство общества на любой ступени его развития. Однако, при своей «привычности» и обыденности этого явления, следует отметить наличие проблемы его фиксации. Показательно то, что чем больше управление выступает объектом научного анализа, тем неоднозначное определение его сущностного содержания. В этой связи, необходимость освещения этой проблемы не может вызывать сомнения.

В научной мысли четко зафиксировано, что явление управления присутствует: в неживой природе (технических системах); в организмах (биологических системах) и в обществе (социальных системах). В управлении рассматриваются множество разнокачественных компонентов. Считается, что управление в технических системах представляет собой организацию производственно-технических процессов, механизмов, систем машин. Поэтому эту разновидность управления изучается, главным образом, техническими науками. Управление процессами, протекающими в живой природе и связанными с жизнедеятельностью организмов, изучается как организация биологических систем. Управление в социальных системах представляется как деятельность по изменению (совершенствованию) организационных систем, регламентирующих взаимодействия людей. Такой вид управления предполагает воздействия на существующие социальные системы, которые и будут воздействовать на поведение людей. Этот вид управления является объектом изучения социальных наук: науки управления, социологии, социальной психологии, психологии, политологии, экономики.

Очевидно, что исследователи, используя соответствующую методологию, определяют категориальный аппарат, освещая «свои» стороны управления - т.е. выделяют из него только ей присущий объект и предмет исследования. При всем многообразии определений ученые сходятся в том, что управление - неизбежная часть любого совместного труда, любого общественного взаимодействия, относится к одному из древнейших изобретений человечества. При этом широко распространено представление, что управление – это процесс целенаправленного воздействия субъекта управления на объект для обеспечения его (объекта) эффективного функционирования и развития. При этом предлагаемые авторами определения существенно различаются. Одни авторы определяют управление как процесс, представляющий собой совокупность действий особого органа организации, направленных на изменение существующего состояния организации или ее части в направлении достижения целей и баланса организации с внешней средой [1, с.378]. Другие ученые, считают управление процессом целенаправленного воздействия субъекта управления на объект для обеспечения его эффективного функционирования и развития [2, с.552]. Определяя управление, как основанное на

достоверном знании систематическое воздействие субъекта управления (управляющей подсистемы) на социальный объект (управляемую подсистему), в качестве которой может выступать общество в целом, его отдельные сферы: экономическая, социальная, политическая, духовная, а также различные звенья (организации, предприятия, учреждения и т.п.) с тем, чтобы обеспечить их целостность, нормальное функционирование, совершенствование и развитие, достижение заданной цели. Следовательно управление осуществляется путем целенаправленного влияния на условия жизни людей, их целостные ориентации, поведение и имеет в качестве основной задачи обеспечение хорошо скоординированной целенаправленной деятельности как отдельных участников совместных усилий (трудовых, политических, спортивных и др.), так и социальной организации (системы) в целом [3, с.9-10].

Порой термин управление настолько «привычен», что, по мнению некоторых авторов, не требует своего определения. Так, в учебном пособии «Социология управления» [4] определение термина «управление» отсутствует, а словосочетание «социология управления» встречается только в названии издания.

Анализ литературных источников позволяет отметить, что управление фиксируется в различных качествах: социальное явление; свойство общества; функция социальной системы; социальный процесс; специфическая деятельность; система отношений, социальный институт. По этой причине и присутствует такое многообразие определений, что требует корректной, четко обозначенной фиксации содержания каждого используемого определения.

Так, явление управления рассматривается как элемент социальной реальности, сущностная характеристика социума, устойчивые, повторяющиеся (массовые) и типичные связи и отношения социальной действительности [5, с.125]. При этом, в ряде источников, управление определяется как неперенное, внутренне присущее свойство общества его социального устройства (на любой ступени его развития). Очевидно, что рассматривается способ упорядочения, самоорганизации общества. Очень часто, не фиксируя содержания, в литературе используется понятие управления как функции биологических, социальных, технических, организационных систем, которая обеспечивает сохранение их структуры, поддерживает определенный режим деятельности [6, с.381; 7, с.496; 8, с.839].

В литературе широко используется «упрощенное» понятие управления как процесса целенаправленного воздействия на объект, предполагающий фигуры организатора и организуемых, что очень близко к определению «управления-системы». В этом ракурсе предлагается более сложное определение управления, как целенаправленного, планируемого, координируемого и сознательно организованного процесса, который способствует достижению максимального эффекта при минимальных затратах ресурсов, усилий и времени – что перекликается с определением «управления-деятельности». При этом, встречается определение управления как социального института, который так же предлагается представлять в качестве целенаправленного и осознанного, организационного влияния людей на

собственную, коллективную, групповую жизнедеятельность как непосредственно (в форме самоуправления), так и через специально созданные структуры (государство, общественные объединения, партии, фирмы, кооперативы, ассоциации и др.) [9, с.12].

Разнообразие в содержании терминов обуславливает разнообразие методологических подходов в изучении предметной области социологии управления. Подобная «неопределенность» с одной стороны, создает перспективы для научных изысканий, но с другой – ее «размывает» и не может способствовать созданию стройной модели, которая предлагала социологическое объяснение явления управления. В этой связи считаем необходимым, обратить внимание исследователей управленческой проблематики, при использовании термина «организация», понимать его как систему отношений для реализации поставленных целей, а не упрощенно - как некое учреждение или систему учреждений. Понятие «управление» представлять как деятельность субъектов социального взаимодействия по созданию организационных систем отношений, а «систему управления» - специфичную систему организационных отношений, в рамках которой и осуществляется управленческая деятельность по созданию организационных систем, «управленческий процесс» как целенаправленное изменение качественных характеристик организационной системы, т.е. «движение» от одного ее состояния к другому. Использование понятий в таком ракурсе позволит по иному расставлять акценты в деятельности менеджеров и возможно преодолеть существующую инерцию.

Список ссылок

1. Фролов С.С. Социология организаций /С.С.Фролов. -М.: Гардарики, 2001. -384с.
2. Теория управления: социально-технологический подход. Энциклопедический словарь /под ред. Иванова В.Н., Патрушева В.И. -3-е изд. перераб. и доп. -М.: Муниципальный мир, 2004. -672с.
3. Бабосов Е.М. Социология управления /Е.М.Бабосов. -2-е изд. -Мн.: ТетраСистемс, 2001. -288с.
4. Удальцова М.В. Социология управления /М.В.Удальцова. -Новосибирск, ИНФРА-М: НГАЭиУ, 1999. -144с.
5. Социологический справочник /под общ. ред. В.И.Воловича. –К.:Политиздад Украины,1990. -382с.
6. Сучасний словник із суспільних наук /за ред. О.Г.Данильяна, М.І.Панова. -Х.: Прапор, 2006. -432с.
7. Философский словарь /под ред. И.Т.Фролова. -5-е изд. -М.: Политиздат, 1987. -590с.
8. Энциклопедический социологический словарь /под общ. ред Г.В.Осипова. –М.:ИСПИ РАН, 1995. -940с.
9. Бурега В.В. Соціологія управління /В.В.Бурега, О.В.Мазурик, Н.Ф.Селютіна. –Донецьк: Східний видавничий дім, 2010. -140с.

Бахмацька Н.

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Роль сімейних цінностей як чинника формування успішної особистості завжди є і буде залишатися актуальною і важливою темою у суспільстві. Адже сім'я – це той соціальний інститут, де починається формування та розвиток особистості. Саме у сім'ї вона вперше пізнає світ і намагається зрозуміти та оцінити його з точки зору своїх батьків (опікунів).

Проблематику цінностей і сімейних цінностей розглядали у своїх роботах М. Вебер і Е. Дюркгейм. Вони перші соціологи, які зрозуміли необхідність вивчення цінностей соціологічною наукою. Психологічну сторону цього питання досліджували Р. Мей, А. Маслоу, Г. Олпорт, С. Рубінштейн.

Сім'я є важливим елементом соціалізації особистості, яка здійснює передачу культурних, моральних, етнічних цінностей. Ще В. Сухомлинський відзначав, що «... сім'я – це повноводна річка, водами якої живиться держава» [1]. Також В. Сухомлинський писав: «Виховання дітей – це віддавання духовних сил. Людину творимо любов'ю – любов'ю батька до матері і матері до батька, любов'ю батька і матері до людей, глибокою вірою в красу і гідність людини. Чудові діти виростають у тих сім'ях, де батько і мати по-справжньому люблять одне одного і водночас люблять і поважають людей. У цієї дитини – мир і спокій в душі, глибоке душевне здоров'я щиросердна віра в добро, віра в красу людську, віра в слово вихователя, тонка чутливість до тонких засобів впливу – доброго слова і краси» [2, с. 413]. Тільки від сім'ї залежить як саме буде проходити становлення особистості. Найважливішу роль тут грають цінності, які і є основою розвитку.

Цінності – це загальноприйняті уявлення людей щодо цілей і шляхів їх досягнення, які приписують їм певні соціально-прийняті способи поведінки. «Цінності, – писав В. Тугаринов, – це те, що потрібно людям для задоволення потреб та інтересів, а також їх ідей і їх спонукання як норми, цілі та ідеалу» [3].

Т. Пороховська зазначає, що «цінності – це елементи структури свідомості особистості, що характеризують змістовну сторону її спрямованості. У формі цінностей в результаті засвоєння ціннісних значень у процесі соціалізації фіксується істотне, найбільш важливе для людини» [4, с. 10]. Тобто, становлення та розуміння цінностей здійснюється в процесі первинної соціалізації особистості, що відбувається в основному в сімейному оточенні.

Сімейні цінності – це культивована в суспільстві сукупність уявлень про сім'ю, яка впливає на вибір сімейних цілей, способів організації

життєдіяльності і взаємодії [5]. При вихованні дитини сім'я сама обирає як буде займатися своєю дитиною, тобто які першочергові засади будуть закріплені у системі виховання цінностей. Від того які цінності сформує сім'я для дитини, у майбутньому буде залежати її поведінка та становлення у суспільстві, успішність, взаємодія з іншими людьми. Тому що, на засадах батьківського виховання і цінностей створюється цілісна особистість.

Таким чином, можна зробити висновок, що формування ціннісних засад особистості є найбільш важливою і головною проблемою при вихованні і становленні успішної особистості, яка у майбутньому зможе сама розвивати набутий досвід, який отримала при належному вихованні у сім'ї. Як правило, сім'я не обмежена у виборі методів та прийомів виховання та сама обирає ті цінності, які буде виховувати і розвивати у дитині.

Виховання є дуже відповідальним процесом, яким не можна нехтувати. Саме в сім'ї, закладаються основні ціннісні орієнтації, моральні якості, прищеплюються певні звички поведінки. Якщо дитина виховується у родині, яка не може надати їй позитивних, загальноприйнятих взірців поведінки, або відповідного ставлення до суспільних та моральних норм, то у неї формуються ті риси характеру, які не є прийнятими у суспільстві.

Роль сім'ї у вихованні особистості складно переоцінити, в тому числі і у вихованні прагнення до успіху та самореалізації. Сім'я сприяє самоствердженню людини, стимулює її соціальну і творчу активність, розкриває індивідуальність. Сім'я формує вміння бути відповідальним, приймати самостійні рішення, відстоювати свої переконання та прагнути до успіху.

Список посилань

1. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В.О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1978. – 263 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. [В 5-ти т.] / В.О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977 – Т.4. – 638 с.
3. Тугаринов В.П. Избранные философские труды. / В.П. Тугаринов. – Л., 1998. – 271 с.
4. Пороховская Т.И. Ценность и оценка в морали / Т.И. Пороховская. – М.: МГУ, 1989. – 86 с.
5. Олифинович Н.И. Психология семейных кризисов / Н.И. Олифинович, Т.А. Зинкевич-Куземкина, Т.Ф. Велента. – СПб.: Речь, 2006. – 360 с.

Бондаренко С.

ІСТОРИЧНА СУПЕРЕЧКА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ

Для початку дамо дефініцію «історична суперечка». Люди не завжди сприймають та оцінюють ті чи інші події однаково і це доволі часто призводить до непорозумінь. Історична суперечка включає в себе сукупність протиріч та протистоянь щодо гармонійного співіснування різних соціальних груп, що зберігаються протягом тривалого часу в суспільній свідомості. Накопичення

таких суперечок створює підґрунтя для реального протиборства між сторонами, до соціального конфлікту. Зменшення ресурсів життєдіяльності посилює історичні згадки та сприяє загостренню конфліктів. Відтак, дослідження історичної суперечки як підґрунтя та детермінанти розвитку соціального конфлікту є актуальною темою для цієї наукової розвідки.

Вивченням теми конфліктів загалом займалися як вітчизняні так і зарубіжні вчені. Систематизовано поданий матеріал у роботах В. П. Хапілової [6]. У працях Д. В. Кузнецова [4] та Г. М. Перепилиці [5] розкрито основні положення щодо перебігу Югославського та Придністровського конфліктів. Метою цієї наукової розвідки є визначення специфіки впливу історичної суперечки на розвиток соціального конфлікту.

Історія людства наповнена різними конфліктами. Сьогодні ж конфлікти взагалі стали невід'ємною частиною повсякденної реальності, охоплюють всі сфери життєдіяльності. Загострення соціальних протиріч відбувається в соціально-економічній, політичній, релігійній, військовій сферах. Конфлікти можуть протікати як у формі страйку так і перетворитись в збройне протистояння, затяжну війну [5]. Особливе місце в переліку причин займають соціальні травми, які зберігаються в пам'яті суспільних утворень.

Соціальні конфлікти можуть виникати на основі давнього історичного протистояння (вічної боротьба за ресурси життєдіяльності) між різними народами. Також причиною може виступати історична пам'ять дискримінованих в минулому етнічних та релігійних груп.

Сьогодні в країнах Європи досить часто конфлікти виникають через конкуренцію, яку створюють українці, молдавани та араби, місцевим жителям, працюючи за меншу оплату. Відтак, трудова міграція стає одним з головних приводів загострення соціальних конфліктів на її шляху.

Вцілому, кінець ХХ і початок ХХІ століття ознаменувалися низкою серйозних соціальних конфліктів, які перейшли у форму відкритого збройного протистояння. До нині суттєво посилене міжнародне напруження на межі геополітичних інтересів впливу на розподіл ресурсів.

Найдавнішим конфліктом у Європі є суперечка на території Ольстера – історичної провінції Північної Ірландії. Цей конфлікт зосереджений на давньому протистоянні між жителями Ольстера, які чітко поділені не лише за етнічною ознакою на ірландців та англійців, а й за релігійною на католиків та протестантів [2]. Протистояння розпочалися в 1960-х роках і офіційно тривало до підписання мирного договору в 1998 році. Таким чином, конфлікти засновані на розбіжності цінностей мають найбільш довготривалий характер та відбиваються у вигляді майже непереборних соціальних травм.

Найкровопролитнішим конфліктом в сучасній Європі була Югославська війна, що привела до руйнуванням державності. Це протистояння бере свій початок зі змістовної історичної суперечки в ХІХ столітті, коли сербська інтелігенція пропагувала ультранационалістичні шовіністичні ідеї «Великої Сербії». Закладена в ХІХ століття конфліктність вибухнула наприкінці ХХ століття, коли Югославія перебувала у затяжній економічній та політичній кризі. Це призвело до появи відцентрованих явищ у суспільній свідомості

багатонаціональної країни. Словенія та Хорватія розпочали дії спрямовані на здобуття незалежності. За цим прослідувало проголошення Словенією незалежності у червні 1991 року і початок війни [3]. Виходячи з цієї ситуації, багатонаціональні країни мають напрацьовувати спільну історичну пам'ять гармонійного співіснування.

Іншим конфліктом що розгорнувся у збройне протистояння є придністровський. У вересні 1990 року місцева влада проголосила про створення Придністровської Молдавської Республіки. Декларацію було засуджено молдавським парламентом. На початку листопада 1990 року сталися перші збройні сутички між придністровцями та молдавською міліцією. Особливо напруженою ситуація стала влітку 1992 року, коли у конфлікт втрутилися російські війська [5]. Зазначена суперечка має статус «замороженого» конфлікту, що є сьогодні негативним прикладом для України.

Воєнні конфлікти і політична нестабільність не оминули й Азії. Держава Ізраїль офіційно виникла наприкінці 80-х років, та сам конфлікт розпочався на кінці XIX століття, коли був створений політичний сіоністський рух, який поклав початок боротьбі євреїв за власну державу. Після поразки Османської імперії в Першій світовій війні та її розпаду, конфлікт між євреями та арабським населенням Палестини зводився, головним чином, до територіальних домагань обох сторін на Палестину [1]. Основною причиною конфлікту прийнято вважати створення єврейської держави на частині території, невід'ємні права на яку, на думку арабської сторони, належать лише арабському населенню.

Після загострення ситуації в XX столітті до геополітичної складової додалися також релігійна та культурна, що лише підсилює міжнаціональну ворожнечу. В 1948 році сусідні арабські країни оголосили війну новоствореній єврейській державі. Таким чином, конфлікт вийшов за межі Палестини і переріс у конфлікт між Ізраїлем та всіма іншими арабськими державами в регіоні [4]. Відтак, закладена історична суперечка переросла в міждержавний конфлікт.

Політична нестабільність і збройні конфлікти в Африці. Нині збройні конфлікти тривають у понад десяти країнах континенту. Становлення державності в африканських країнах ускладнюється абсолютною штучністю державних кордонів, які дісталися їм як спадок від колоніального минулого. Більшість кордонів взагалі співпадають з лініями меридіанів. Такі межі вже давно перетворилися на джерело етнічних конфліктів і переміщень мільйонів біженців. З кінця минулого століття відбуваються локальні війни в Чаді, Сомалі та Ефіопії, які загальмовують розвиток цих країн, спричиняють голод, бідність та збільшення кількості біженців. Виходячи з цього, колоніальне минуле та бездумність колишніх правителів створили практично невіршальні національно-етнічні конфлікти.

Підводячи підсумки варто зауважити, що історичні непорозуміння щодо території, мови, ресурсів, релігії та культурних традицій доволі часто переростають в конфлікти з військовим протистоянням. Зазначена ситуація вимагає вибагливого та збалансованого ставлення до спільної історії народів будь-якої держави.

Список посилань

1. Держава Ізраїль. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/11739>;
2. Загоєння ран минулого у світлі віри: досвід Католицької Церкви Північної Ірландії. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://irs.ucu.edu.ua/irs_news/167/;
3. Кузнецов Д.В. Югославський кризис: взгляд сквозь призму общественного мнения. — М. : УРСС, 2009. — 344с.
4. Кузнецов Д. В. Проблемы Ближнего Востока и общественное мнение. В 2-х частях. Часть I. Арабо-израильский конфликт. — Благовещенск, Изд-во БГПУ, 2009. — 362 с.
5. Перепелиця Г.М. Придністровський конфлікт // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Ред. кол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. — К. :Знання України, 2004 — Т. 2 — 812с.
6. Хапілова В. П. Конфліктологія [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Хапілова; ДВНЗ "Запоріж. нац. ун-т" М-ва освіти і науки України. - Запоріжжя: ЗНУ, 2010. — 279 с.

Замковий М. Ю.

ЗЛОЧИННІСТЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОЇ СУЧАСНОСТІ

За останні декілька років проблема злочинності серед неповнолітніх в Україні набула доволі гострого та актуального характеру. Фахівці різних галузей висловлюють тривогу щодо деградації молодого покоління, яке, ще не почавши жити, вже має проблеми стосовно перспективи знайти гідне місце в суспільстві. Ескалація різних форм девіантної поведінки, злочинності, аморальних дій турбує в першу чергу батьків і вчителів, а також працівників поліції, суддів, колоній тощо. Постійно обговорюються проблеми з приводу створення спеціальних соціальних установ задля надання соціальної підтримки та допомоги дітям, які мають проблеми з законом. Обґрунтована тривога старшого покоління, нажаль, так і залишиться тільки тривогою, якщо не будуть усвідомлені всі механізми злочинності неповнолітніх у суспільстві. Тільки визнання суспільством своєї провини перед сучасним поколінням і створення спеціальних заходів щодо виправлення помилок можуть стати по-справжньому дієвим та ефективним механізмом виправлення ситуації зі злочинністю неповнолітніх.

Причини і умови злочинності серед неповнолітніх, як і злочинності в цілому, мають соціально обумовлений характер. Вони перш за все залежать від конкретних історичних першоджерел, через які утворилися умови життя суспільства, від сутності та способів вирішення основних протиріч. Злочинність виникає при відсутності стабільної нормативно-ціннісної системи і підтримки її соціальних інститутів. Внаслідок цього цей процес супроводжується соціальною дезінтеграцією, ослабленням солідарності між підлітками і виникненням субкультур. Через таку соціокультурну неоднорідність люди починають по-різному визначати ту чи іншу ситуацію, що веде до ситуаційних конфліктів. Глобальною причиною девіантності та злочинності можна назвати

соціальну нерівність та стратифікацію суспільства (прикладом цього слугують: марксистська теорія та її варіації: теорія конфлікту влади, теорія нерівних можливостей, теорія конфлікту соціальних груп, теорія аномії Р. Мертона та Е. Дюркгейма).

Результатом нерівності є соціальні конфлікти, протестні реакції, які приймають форму девіантної поведінки. Так само однією з причин служить сімейне неблагополуччя. Серед неповнолітніх з таких сімей, як правило, вірогідність скоєння злочинів висока. Здебільшого в цих сім'ях бувають пияцтво, наркоманія, проституція, відсутність моральних устоїв. Загострення проблем сімейного неблагополуччя призводить до доволі негативних наслідків. В таких сім'ях існує насильство по відношенню один до одного і до дітей. Такі дії призводять тільки до одного результату - стрімке зростання вкрай небезпечних насильницьких злочинів, скоєних неповнолітніми.

Жорстокість породжує жорстокість. Через несприятливе в сім'ї життя велика кількість дітей щорічно йде з дому, інша частина залишають дитячі школи-інтернати через жорстоке поводження. Різко зростає число суїцидів серед підлітків. Йдучи від батьків, неповнолітні шукають підтримку в суспільстві собі подібних. Підлітків зацікавлює хвиля так званого "дорослого" життя – секс та наркотики. Більшість країн світу визнає ці явища як прямі причини злочинності неповнолітніх.

В межах соціологічної теорії проблематика злочинності розроблялась в руслі соціології девіантної поведінки. Певні посилання ми можемо віднайти ще в класичний період. Сьогодні в основі дослідницьких інтересів лежить саме соціальний контекст злочинності. Сучасні дослідження злочинності стосуються, перш за все, вивчення причин та наслідків, вивчення злочинців як окремої групи. Теорії, які доцільно використовувати при аналізі злочинності серед неповнолітніх: теорія диференціальної асоціації, теорія стигматизації, теорія соціального контролю, теорія конфлікту, психосексуальна теорія причин злочинності, теорія референтних груп та теорія конфлікту культур.

Кажучи про неповнолітніх як про специфічну соціальну групу, можна сказати, що характеристика особистості неповнолітнього в більшості своїй обумовлена особливостями підліткового віку, який відрізняється бурхливим фізичним розвитком організму, енергією, активністю, підвищеною збудливістю, неврівноваженістю. Неповнолітні занадто сприйнятливі до зовнішніх впливів, як позитивних, так і до негативних. Сприйнятливість і вразливість є тими внутрішніми умовами, які сприяють формуванню основ світогляду, рис характеру, властивостей і якостей особистості, та завершуючи висновок причинами злочинності серед неповнолітніх, я виявив такі як негативний вплив в сім'ї, негативний вплив неформальної групи однолітків, низький рівень життя великої частини населення, недоліки в розвитку дозвільної системи, недоліки навчально-виховної роботи загальноосвітніх шкіл і професійно-технічних навчальних закладів, недоліки в організації працевлаштування неповнолітніх, підтримки їх в трудових колективах, підбурювання з боку дорослих злочинців та проникнення в молодіжне середовище стереотипів поведінки, не сумісних з суспільними цінностями.

Кажучи про специфіку злочинності серед неповнолітніх, можна сказати, що вона полягає у несприятливих умовах морального формування особистості, які виступають основною причиною виникнення антигромадських, протиправних поглядів, також відносячи сюди недоліки в моральному і трудовому вихованні неповнолітніх і погану організацію їх дозвілля.

Запорощенко М.

СОЦІАЛЬНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЕКСТРЕМІЗМУ

Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, що сучасний етап розвитку суспільства характеризується виникненням і функціонуванням широкого ряду екстремістських проявів. Феномен екстремізму можна охарактеризувати як виникнення у окремих членів суспільства установки на знищення існуючої соціальної системи. Даний феномен впливає на всі сфери функціонування суспільства.

Проблеми виявлення соціальних причин виникнення екстремізму, його сутнісних характеристик, соціально-деструктивних початків, тенденцій розвитку і розробки заходів по його попередженню для світової спільноти давно вже не є чимось новим. Останнім часом різні країни приходять до висновку про необхідність координації сумісних зусиль по попередженню терористичних актів та покаранню винних у цих злочинах. Однак для нашого суспільства ці питання в повній мірі виявились актуальними лише на протязі останніх років, коли корінні зміни відбулись в політичних, економічних та соціальних відносинах і виник конфлікт на Сході.

Феномен екстремізму тісно пов'язаний з тероризмом, а глобалізація суспільства сприяє його поширенню саме в перехідні періоди та етапи життя суспільства, коли в ньому виникає певна емоціональна атмосфера, а нестабільність є основною характеристикою соціальних відносин та зв'язків. Саме така ситуація є благодатним ґрунтом для ескалації насильства і агресії в суспільстві, які в свою чергу не рідко стають самодостатніми цінностями. Все це призводить до того, що насильство стає інструментом нав'язування певною соціальною групою (релігійною, етнічною, національною і т.д.) своєї точки зору, цінностей та волі суспільству.

В останні роки різко збільшилась кількість проявів екстремізму та терактів, тому саме зараз дана проблематика є найбільш актуальною. На сьогоднішній день вчені дають досить конкретне визначення поняттю «екстремізм» (від лат. *extremus* – крайній) – це ідеологія, що дозволяє і пропагує крайні, часто насильницькі заходи відстоювання своїх поглядів, непримиренність і агресію в відношення інакомислячих [1].

У роботах правової направленості можна знайти такі властивості екстремістської дії як: протиправність; негативний характер і громадська небезпека, що виражається в її спрямованості на повне або часткове заперечення сформованого суспільного устрою; діяльнісний компонент може

проявлятися як в безпосередній фізичній дії, так і закликах до здійснення такої дії або пропаганді ідей і т.д.[2].

Найважливішими причинами виникнення екстремізму, що потребують подальшого всебічного дослідження, на нашу думку є наступні. По-перше – це бідність населення, розрив у соціальній структурі між багатими і бідними та виникнення системної бідності, що спричиняє нестійкість соціальних зв'язків і призводить до конфронтації в суспільстві. По-друге, неможливість різними соціальними групами забезпечувати свої потреби та інтереси законними методами, внаслідок корупції, судового свавілля і недостатньої реформованості більшості державних структур. По-третє, низький рівень політичної культури населення та недостатність досвіду самостійного прийняття рішень і їх реалізації.

Вивчення соціальних причин виникнення екстремізму є надзвичайно важливим завданням, щоб мати змогу не тільки боротись із ним, але і запобігати розповсюдженню цього явища.

Список посилань

1. Баева, Л. В. Экстремизм: природа и формы проявления [Электронный ресурс] / Л. В. Баева // Каспийский регион: политика, экономика, культура. – 2008. – № 3 (16). – С. 21–26. – Режим доступа: http://asu.edu.ru/images/File/Publikatzii/Bayeva_extremizm.pdf
2. Вехов И. В. Экстремизм как объект социологического исследования [Электронный ресурс] / Вехов И. В. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekstremizm-kak-obekt-sotsiologicheskogo-issledovaniya>.

Захаренко А.Р.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Наукова фантастика виникає із нагальної потреби художнього розуміння тих новацій, які виникають в сучасному світі завдяки науці. На сьогоднішній день вона розкривається в літературній творчості, кіно, музиці, фольклорі і навіть архітектурі. Сфер прояву цього феномену в сучасній культурі досить багато. Та що ж представляє собою наукова фантастика – жанр літератури, феномен або ж міфологію нового покоління?

Деякі автори вважають, що наукова фантастика є соціокультурним феноменом ХХ століття [1]. Відмічається, що не зважаючи на активне проникнення наукової фантастики до всіх сфер суспільства – кінематографа, музики, радіо, телеекранів та літератури, її місце та роль в сучасній культурі залишаються не вивченими до кінця. Є й інша сторона питання, що дозволяє розглядати наукову фантастику як унікальний феномен, що має свою спеціальну мову. Це виражається у загальній стильовій єдності і виділенні з-поміж інших феноменів [2]. Є й ті, хто мають думку про те, що наукову фантастику слід називати «раціональною». Останнє виступає різновидом прозаїчної розповіді, в якій описується ситуація, що неможлива для нас в

існуючій реальності, але гіпотетично є вірогідною та пов'язана з відкриттями в науці й техніці [3]. Виходячи із даних визначень, можна вести мову про те, що наукова фантастика має свій соціокультурний статус в сучасному суспільстві. Відтак, наукова фантастика здатна до аналізу тих питань та проблемних ситуацій, що вважаються важкими для вирішення або ж взагалі нерозв'язними та такими, з якими не можуть працювати інші культурні сфери, а відтак можна говорити про її загальну рефлексивну спрямованість. Завдячуючи власній специфічній функції рефлексивного розширення кордонів існуючої реальності та виведення за її межі до галузі фантастичного, наукова фантастика може змінити масштаб бачення питань. Це і пояснюється її розміщенням «на кордоні»: між наукою та мистецтвом, між реальним сприйняттям та уявною картиною.

Що стосується ролі фантастики в системі сучасної культури, варто відмітити її непрості відносини з реальністю. Якщо сприймати фантастику з точки зору адекватності, то вона передбачає, з одного боку, сприйняття фантастичних образів та конструкцій в контексті раціонально-центричного світобачення. Це – на противагу міфів, що знаходиться поза людським досвідом та є деяким самостійним зовнішнім фактором. Інший контекст питання – це те, що дані моделі не можуть бути повністю відірваними від емпіричної реальності. І відбувається це з причини знаходження її образів на досить глибоких рівнях аналогами образів реальності, що існують в суспільній свідомості [4].

Також відомо, що фантастика та реальність тісно переплітаються в умовах сучасного стану розвитку науки й техніки. Деякі проекти відносять до фантастичних лише тому, що суспільство за рівнем технічного розвитку не було здатне до їх реалізації. Можна сказати, що часовий розрив між науково-фантастичними вигадками та реальними досягненнями техніки стрімко скорочуються. Через декілька десятиліть прогнозується не лише передбачення технічної революції, а й паралельний розвиток фантастики із нею.

Розглядаючи наукову фантастику з позиції її теоретичного вивчення, можна говорити про функції даного феномену як такого. Мова йде про спосіб дії та ті засоби, що допоможуть вирішувати суспільні проблеми, що їх ставить наукова фантастика. Зокрема, можна говорити, що фантастика, моделюючи актуальні (для моменту її створення) картини майбутнього - від образу техносфери до нових соціальних практик - фіксує й актуальні для сьогодення соціальні проблеми, наявність яких і породжує такі конструкції.

Аналізуючи такі функції, можна оцінювати їх реалізацію в системі культури та отримати повний спектр її призначень і можливостей. При цьому варто зазначити, що наукова фантастика, окрім іншого, є певним видом мистецтва, що демонструє людині нетрадиційні способи мислення. Творча рефлексія створює певні моделі-рішення. І, таким чином, «ми зустрічаємось з поняттям моделі, з поняттям подібного, з поняттям побудови іншого світу. При чому дані побудови створюються для розуміння того, що ми називаємо реальністю, для передбачення і відкриття можливостей» [5].

Сучасна наукова фантастика вміщує до свого арсеналу гносеологічні особливості науки. Мова в першу чергу йде про прийоми моделювання реальності. За допомогою мислення та фантазії створюються нові, час від часу парадоксальні та гіпотетичні картини світобудови, моделей поведінки людини чи всього суспільства в незвичних ситуаціях, що можуть мати місце в подальшому розвитку науки й техніки. І наукова фантастика, таким чином, може аналізувати ті проблеми й ситуації, що знаходяться в полі людського зору та вирішувати їх засобами, що функціонують за його межами.

Список посилань

1. Осипов, А.Н. Фантастика от «А» до «Я» (Основные понятия и термины): Краткий энциклопедический справочник [Текст] / А. Н. Осипов. — М., 1999. - 352 с..
2. Davenport, B. Inquiry to science fiction [Text] / B. Davenport.— New York — London — Toronto, 1955. — 87 p.
3. Amis, K. New maps of hell [Text] / K. Amis. - Ayer Co Pub, 1975. — 161 p.
4. Ковтун, Е. Н. Поэтика необычайного: Художественные миры фантастики, волшебной сказки, утопии, притчи и мифа (На материале европейской литературы первой половины XX века) [Текст] / Е.Н. Ковтун. — М.: Изд-во МГУ, 1999. — 308 с.
5. Шкловский, В. Тетива: О несходстве сходного [Текст] / В. Шкловский. — М.: Советский писатель, 1970. — 376 с.

Кірієнко Г.

СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ ГРОМАД ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

На сучасному етапі соціальна мобілізація громад є досить актуальною та важливою проблематикою для України. Це підтверджується аналізом тенденцій сучасного розвитку в Україні, одна з яких полягає в тому, що люди об'єднуються в громади і беруть на себе ініціативи щодо розвитку суспільства. Об'єднанню в громади та підвищенню їх активності приділяється все більше уваги в українській науковій літературі, виступах політиків, на конференціях і форумах, у засобах масової інформації.

Громада виступає об'єднанням громадян, які поєднанні певною територією, на якій вони проживають, які мають спільні інтереси у вирішенні питань, пов'язаних із проживанням на даній території, та які приймають активну участь у їх вирішенні.

Головними характерними ознаками громади є: наявність взаємодії та спілкування між членами громади, автономність і самодостатність, самоуправління, саморегуляція, саморозвиток, здатність підтримувати і відтворювати високу інтенсивність внутрішніх зв'язків, певний рівень розвитку культури з усталеною системою норм, цінностей, які лежать в основі соціальних зв'язків між людьми [1].

Питанням громад в Україні займалася велика кількість науковців, таких як: О. Батанов [2], О. Мороз [3], В. Кравченко, М. Орзіх і багато інших. В. Кравченко визначає громаду як сукупність громадян України, котрі спільно

проживають у міському чи сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус. Також, питання стосовно територіальних громад розглянуто в різноманітних законодавчих актах і в Конституції України.

Соціальна мобілізація передбачає сплановані дії та процеси з метою охоплення, впливу та залучення всіх релевантних сегментів всіх секторів, починаючи з національного і закінчуючи рівнем громади, задля створення сприятливого оточуючого середовища та впливу на позитивну поведінку і соціальні зміни [4].

Також, соціальна мобілізація розкриває потенціал людей, сприяє суспільному розвитку по самоорганізації та самодопомозі, формує відчуття соціальної спільноти шляхом зміцнення партнерства, взаємної поваги та співпраці. Роль соціальної мобілізації громад як чинника активізації громадян та залучення внутрішніх ресурсів громади для вирішення проблем вже доведена багаторічною практикою його впровадження [5].

Але в той же час виникають і певні труднощі. Для об'єднання в громади проблемами можуть бути: недостатньо сталий розвиток місцевих кадрів, низький рівень соціальної згуртованості, проблема пасивності та добровільності, невизначеність громад щодо майбутнього і т.д.

Суспільний розвиток в Україні стає досить складним завданням, проте мобілізація громади позитивно впливає на громадян у їх зусиллях щодо вирішення соціальних та економічних проблем. Первинний вплив соціальної мобілізації відбувається у мисленні місцевого населення. Воно відчуває свою поінформованість та цінність у сенсі своєї конкретної ролі і значимості. Люди пишаються своєю роллю і вкладом, незалежно від його розміру чи значимості. Як правило, в суспільстві спостерігається наявність позитивної енергії, відчуття самопомоги та взаємної співпраці, дисципліна, волонтерство, довіра та повага. Соціальна мобілізація сприяє інституційному зростанню, як по горизонталі, так і по вертикалі.

Подальший розвиток українського суспільства неможливий без консолідації людей у громади. Мотивувати громадян для добровільного об'єднання в громади можна тим, що держава надаватиме більше можливостей для громади, даючи їй більшу самостійність у розпорядженні видатками по місцевим бюджетам. Якщо громада розумітиме, що вона має повноваження і фінансову базу на виконання цих повноважень, вона буде розвиватись.

Таким чином, соціально мобілізовані громади сприяють встановленню соціальних контактів між державою та її громадянами на мікро- та мезорівні шляхом постійного діалогу та партнерства; зміні характеру відносин між урядом та громадами від конфронтації до співпраці та партнерства [6]. А, отже, можна говорити про те, що соціальна мобілізація громад може стати одним з основних чинників суспільного розвитку в сучасній Україні.

Список посилань

1. Абрамов Л.К. Центр місцевої активності для розвитку громад / Л.К. Абрамов, Т.В. Азарова. – Кіровоград: ІСКМ, 2012. – 144 с.

2. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб’єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки / О. В. Батанов // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 2 (12). – С. 51–57. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_2/visnik_st_13.pdf
3. Мороз О. Ю. Територіальна громада : сутність становлення та сучасні українські реалії / О. Ю. Мороз // Демократичне врядування : електронне наукове фахове видання. – 2008. – Вип. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik2/fail/Moroz.pdf
4. Сороковський В.Є. Децентралізація в дії: підвищення спроможності громад у наданні послуг: Методичний посібник / В.Є. Сороковський [розроблено в рамках Швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO] – К. : ТОВ РПЦ «Золоті Ворота». – 2009. – 115 с.
5. Сталий розвиток міст за участю громад: уроки з досвіду впровадження «Муніципальної програми врядування та сталого розвитку» / – Київ:ПРООН/МПВСР, 2008. – 48 с.
6. Навчальний посібник «Сталий розвиток суспільства» / Садовенко А. П., Серета В. І., Київ, 2009. – 184 с.

Кірієнко Ж.

ВІДОБРАЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В СОЦІАЛЬНІЙ РЕКЛАМІ

Актуальність теми відображення цінностей сучасної української молоді в соціальній рекламі обумовлена тим, що зараз суспільство знаходиться на етапі бурхливого розвитку засобів масової комунікації, як важливого механізму формування ціннісних орієнтацій особистості.

Реклама вже давно сформулювалась як соціальний інститут. Її основним завданням є популяризація, висвітлення соціальних проблем певних груп або суспільства в цілому. Соціальна реклама в Україні існує практично з перших років незалежності, тобто вже понад двадцять років. Ми зустрічаємося з нею на загальнонаціональних і регіональних каналах українського телебачення та радіо, на сторінках газет та журналів, досить багато її на вулицях наших міст.

На відміну від комерційної реклами, метою якої є стимулювання збуту певного товару та отримання прибутку, метою соціальної реклами, є пропагування певних суспільнозначущих цінностей. Існує безліч визначень поняття «соціальна реклама». Так, наприклад, С. Земсокв визначає соціальну рекламу як «вид комунікації, орієнтований на притягнення уваги до актуальних проблем суспільства та його моральних цінностей»[2]. В Україні згідно з законом «Про рекламу» соціальною рекламою вважається інформація будь-якого виду, розповсюджена у будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутків[4].

В даний час реклама виступає одним із значущих чинників соціалізації, яка не тільки орієнтує поведінку індивідів, але й відіграє важливу роль у процесах соціокультурної динаміки сучасного суспільства. Іншими словами, реклама – одна зі складових соціалізації сучасної молоді, поряд з традиційними інститутами соціалізації: сім’єю, групами однолітків, школою. Вона адаптує

людину до нових соціальних ролей і цінностей, способів регуляції поведінки в різноманітних обставинах. Особливо потрібно відзначити, що вихованням загальнолюдських цінностей серед молодіжної аудиторії в основному повинна займатися соціальна реклама і реклама некомерційних організацій. Але, в той же час, практика рекламної діяльності показує, що реклама також здатна впливати не тільки на потреби, а й формувати певні соціальні стереотипи. І не завжди вони є корисними.

Молодь – це особлива соціально-вікова група, що відрізняється віковими рамками і своїм статусом у суспільстві: перехід від дитинства і юності до соціальної відповідальності. Деякими вченими молодь розуміється як сукупність молодих людей, яким суспільство надає можливість соціального становлення, забезпечуючи їх пільгами, але обмежуючи в можливості активної участі в певних сферах життя соціуму [1]. Будучи частиною масової культури, спрямованої, в основному, на молодь, реклама має особливо сильний вплив на цю групу суспільства, сприймаючи дану форму культури як «підручник життя» [3]. Реклама сприймається сучасною молоддю як нормативний елемент культури, набуваючи значення звичного елемента навколишнього середовища. З цієї точки зору вона інтерпретується як природна частина культури.

Для сучасної молодої людини реклама стає, свого роду, демонстраційним матеріалом, світом ідей і цінностей, оскільки говорить не тільки про товари, але ілюструє типові ситуації соціальної взаємодії.

Враховуючи, що свідомість молоді піддається різним впливам, не завжди захищена від маніпуляцій та має менший імунітет проти впливу масової культури, досить імовірно, що реклама здатна стати засобом освіти молодіжного населення в сучасному суспільстві, представляючи недороге та зручне джерело інформації. Однак не всієї молоддю як соціальною групою реклама сприймається однаково.

Отже, соціальна реклама є дієвим інструментом формування морально-етичних цінностей молоді. Багато проблем сучасної молоді можна вирішити, проводячи масштабну і грамотну молодіжну політику, реалізовану, зокрема і в проектах соціальної реклами. Соціальна реклама може не тільки впливати на молодь, а й регулювати функціонування молодіжного середовища.

Як особлива соціальна група молодь має свої специфічні цінності і погляди на життя та суспільство, вона по-своєму проводить дозвілля. Студентська молодь у своїх поглядах і діях найменш консервативна в порівнянні з іншими віковими та соціальними групами. Вона більш сприйнятлива до тих політичних і соціально-економічних змін, які відбуваються сьогодні в нашому суспільстві. Соціальна реклама несе в собі інформацію, представлену в стислій, художньо вираженій формі. Вона здатна доводити до свідомості й уваги людей найбільш важливі факти і відомості про існуючі в суспільстві проблеми. Вона звернена до всіх і до кожного.

Тому, якщо соціальна реклама спрямовується на молодіжну аудиторію потрібно враховувати цінності які розділяє молодь, така соціальна реклама буде найбільш дієвою.

Список посилань

1. Головатий Н. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / Н. Ф. Головатий. – К.: Наук. Думка, 1993 – 325 с.
2. Земсков С. Соціальна реклама як комунікаційний ресурс управління / С. Земсков // Влада, 2009. – № 10. – С.42.
3. Волков Ю.Г. Социология молодежи / Ю.Г. Волков, В.И. Добренъков и др.: [Учебное пособие под ред. проф. Ю. Г. Волкова]. – Ростов-н /Д.: Феникс, 2001 – 348с.
4. Закон України «Про рекламу». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр>

Кліменічева А.В.

МЕРЕЖЕВА ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

У сучасному суспільстві мережева інтернет-комунікації обумовлена зростаючою роллю інформації і комунікації в житті індивіда. Сьогодні відзначено не тільки збільшенням числа міжособистісних і міжкультурних контактів, але і появою нових способів зв'язку, серед яких особливе місце займає інтернет. Відповідно інформаційно-комунікативні технології, як системний елемент сучасної соціокультурної реальності, стали каталізатором реконфігурації типових комунікативних практик: комунікація переміщується в новий вимір — віртуальну реальність; інтернет надає індивіду практично необмежені можливості зв'язку і взаємодії з іншими індивідами, а також є платформою самопрезентації і самовираження. Широке поширення мережевих комунікацій, особливо серед молоді, ставить під сумнів звичні практики ідентифікації, а зростаюча невизначеність породжує необхідність формування нових поведінкових патернів, посилюється потреба у самовизначенні щодо різноманітних груп і спільнот. Відповідь на питання, які групи і спільноті індивід визнає «своїми», а які частково близькими або ворожими, які техніки самопрезентації визначають модуси наявної симуляції, стає принципово важливою для розуміння нових координат соціальності, що і обумовлює проблемне поле нашого дослідження.

У мережі формується певний соціокультурний простір – віртуальний й комунікативний по суті, у якому людина - як користувач Інтернету - отримує можливість перебувати у віртуальній реальності, яка в даний конкретний момент є зовнішнім для людини середовищем. Користувач також має можливість конструювати цю реальність, залишаючи при цьому відбиток власної суб'єктивності. І саме Інтернет є тим універсальним механізмом віртуалізації соціальності, де віртуальність є неминучим соціальним ефектом нових комунікаційних технологій. І саме мережа породжує цей комунікативний соціально-культурний простір, який є системоутворючою ознакою інформаційно-комунікативного суспільства, що зараз формується.

Сучасне повсякденне життя - явище досить динамічне, пов'язане з появою нових якостей соціального життя: технологічних змін, глобалізації,

медіатизації, яка характеризується насиченістю візуальних образів. Візуальність стає способом конструювання повсякденної практики, соціалізації індивідів, їх комунікаційної взаємодії. У візуальному полі сучасних медіа (телебачення, Інтернет, глянцева журналістика, реклама) не тільки формується культурна ідентичність людини, а й з'являються нові ролі ідентичності людини, а й з'являються нові ролі користувачів, залучених у виробництво, споживання і створення інформації. У дослідженні інтернет-комунікації можна зазначити, що з'являється особистість, яка грає різні ролі і має безліч варіантів ідентичності. Візуальні образи надають нам широкий доступ до множинності людського досвіду і людської поведінки. Можна зазначити, що сучасне медіа суспільство характеризується трансформацією культурного дискурсу повсякденності, пов'язаного з «візуальним поворотом», зміною функцій і статусу образів. Нові медіа створюють нові способи соціальної взаємодії та комунікації, які опосередковані візуально через обмін картинками, фотографіями, лайками. Під впливом соціальних мереж на різні сфери індивідуального життя відбувається заповнення повсякденного культурного контенту медійного, індивід сам описує свої відчуття та думки через інтернет – щоденники, власні пости в інтернеті. Кожне повідомлення в Інтернеті супроводжується «картинкою» розвинена візуалізація.

Для підтвердження дослідницької гіпотези, щодо підвищення значимості інтернет-комунікації, нами було проведено авторське дослідження на тему: «Інтернет - практики серед студентів ДНУ ім.Олеся Гончара» і опитано 348 осіб. Генеральна сукупність – студенти 2 та 4 курсу ДНУ імені Олеся Гончара-3738 осіб. Метод збору даних опитування. Інтернет-середовище постійно змінюється. А головним споживачем його трансформацій є молодь, яка першою підхоплює тренди і починає використовувати їх у своєму повсякденному житті. Життя онлайн має свої правила, користувачі нового покоління звикли до необмеженого доступу до інформації з будь-якого пристрою і в будь-якій ситуації. Тому їх постійним супутником є смартфон. Більшість студентів в мережі проводять великий проміжок свого вільного часу. Це свідчить нам про те що, все ж таки віртуальний світ присутній на сьогодні і студенти відчувають себе комфортними саме у віртуальному вимірі. Більшість часу серед опитаних вони проводять в мережі спілкуючись з друзями. Це говорить про те, що у суспільстві присутня необхідність у безперервному спілкуванні. Зазначемо, що серед причин використання інтернет ресурсів домінує необхідність самопрезентації в соціальних мережах. Життя індивідів складається з повідомлень, які стають основними в соціальних мережах. Не важливо, хто є носієм повідомлення, головне – інформація, яка в ньому міститься. Звичайно, серед усіх інтернет-додатків, які ми надали для відповіді респондентам, а саме: Вконтакті, Однокласники, Twitter, Facebook та Instagram. Найбільш активно користуються інтернет-додатком Вконтакті та Instagram. Вконтакті найактивнішим показником є спілкування з друзями та колегами - 77,4% у Facebook спілкування складає лише 9,7%, і цей показник значно нижче, тому що даний додаток не є популярним серед студентів. Розповсюдження власних думок у додатку Вконтакті – 48,5%, Facebook 7,9% і найнижчим показником

виступає інтернет-додаток Однокласники лише 1,2%. Також одним з факторів використання інтернету у вільний час можна вважати ,обмін роботами між студентами та викладачами у додатку Вконтакті становило 64,4% ,у Faceebook 14,7% лише 19,7% відповіли «важко відповісти» . Необхідно зазначити, характерною для спілкування в соціальних мережах є значна візуалізація тексту, тобто використання різноманітних «смайликів», картинок та «гіфок», які відображають емоції чи ставлення людини. Серед студентів для емоційного забарвлення вони використовують смайли «завжди» 45,3% , «часто» картинки та фото – 37,9%. Основна особливість віртуальної самопрезентації - це можливість майже абсолютного управляти враженням про себе . Основна функція аватару особистої сторінки користувача в соціальній мережі – це рекламна: звернути увагу інших користувачів на себе, ініціювати спілкування. Варто відзначити, що більшість зображень, створюють «Я-ідеальне», тобто підкреслюють ті ознаки користувача, які є швидше бажаними, ніж дійсними.

Дана проблематика ,говорить нам про те що ,по - перше , з'являється віртуальний простір це нова технологія безконтактної інформаційної взаємодії, що реалізується за допомогою комплексних мультимедійних операцій . Віртуалізація суспільства є одним з глобальних процесів сучасності і може демонструватися у різних сферах нашого життя. По-друге , гіперреальність надає суспільству велику кількість образів , які є відображенням певних подій. Вона має базові характеристики віртуальності:погодженість ,актуальність та інтерактивність . По – третє візуальна реальність є продуктом культурного конструювання , моделей , образів. З глобальною трансформацією культурного дискурсу з'являється потреба у відображенні образів в мережі. Сучасний світ не тільки репрезентується через фото та відео, але також і конструюється за допомогою різноманітних та багаточисленних зображень . Можна сказати, що інформаційні технології глибоко проникли в наше життя і сучасне суспільство, не зможе в нинішньому вигляді існувати без них.

Список посилань

1. Лобузін К. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно- інформаційній діяльності [ТЕКСТ]: монографія / Катерина Лозузіна; НАК України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2012. – 375с.

Корнієнко К.

БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВПО В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Актуальність даної теми зумовлена тим, що у результаті анексії Криму та подій на Сході України значною мірою підвищилася кількість переміщень громадян у середині країни. Так, станом на січень 2017р., згідно з офіційними джерелами, узято на облік близько 1 млн. 600 тисяч внутрішньо переміщених осіб, і тенденція до зниження їх кількості не спостерігається [2].

Така кількість переміщеного населення впливає на всі сфери життєдіяльності українського суспільства і викликає ряд структурних змін (від

економічних і правових до соціокультурних). Для стабілізації та нормального функціонування суспільства необхідно знайти можливості для інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Але, в сучасних умовах інтеграція внутрішньо переміщених осіб в Україні зіштовхується з рядом проблем і бар'єрів, а результативність їх вирішення і подолання, незважаючи на спроби з боку української влади, громадських, благодійних і гуманітарних організацій їх подолати, залишається під питанням.

Процес соціальної інтеграції ВПО розглядається спеціалістами у двох аспектах: соціально-економічному та соціокультурному [1].

Основним бар'єром соціально-економічної інтеграції внутрішньо переміщених осіб на нових місцях проживання є обмеженість можливостей працевлаштування, а також проблема житла. Майже всі ВПО наголошують на тому, що дуже важко знайти житло належного рівня за доступною ціною. Багато внутрішньо переміщених осіб втратили домівки через серйозні uszkodження і вимушені мешкати у приміщеннях для тимчасового, або у центрах компактного проживання. Головними проблемами таких центрів є відсутність медичної допомоги, неприйнятні умови проживання, ізоляція. Найбільш уразливою групою залишаються люди похилого віку та люди з особливими потребами.

Соціокультурна інтеграція включає в себе проблеми взаємовідносин ВПО з приймаючою громадою та стратегії формування соціального капіталу. Оскільки ситуація прийняла довгостроковий характер – взаємовідносини внутрішньо переміщених осіб із приймаючою громадою стали невід'ємною частиною їхнього життя.

Від самого початку розгортання даної проблеми неурядові та релігійні організації, інститути громадянського суспільства взяли на себе відповідальність за надання гуманітарної допомоги ВПО, але із часом, коли ресурси приймаючої громади почали вичерпуватися, на зміну проявам солідарності почали з'являтися почуття розчарування та безсилля, або, навіть, байдужості. Багато внутрішньо переміщених осіб повідомили про те, що не бажають «афішувати» свій статус. Велика кількість ВПО не контактують із місцевими жителями, оскільки вважають, що приймаюча громада їх не зрозуміє. Таким чином формуються соціокультурні бар'єри інтеграції ВПО, вони намагаються ізолюватись від приймаючих громад, що тільки гальмує процес їхньої адаптації до нових умов.

Більш позитивне ставлення до ВПО представники місцевого населення проявляли у разі сумісної волонтерської роботи чи роботи із громадськими ініціативами, що спрямовані на допомогу інтеграції ВПО у приймаючу громаду.

Окрему позицію у взаємовідносинах із приймаючою громадою займають внутрішньо переміщені особи кримсько-татарського походження. Вони сприймаються як дуже відкриті люди, і такі, що готові сприяти розвитку громади, а також є фінансово незалежними [3].

Отже, задля подолання бар'єрів соціальної інтеграції ВПО в Україні для них, по-перше, повинна бути надана рівна можливість на здійснення своїх

громадянських та політичних прав. По-друге потрібно забезпечити однакові можливості щодо доступу до житла, працевлаштування та соціального захисту. По-третє, необхідно організовувати соціальні і культурні проекти, спрямовані на співпрацю внутрішньо переміщених осіб із приймаючою громадою, що сприятиме підвищенню соціальної згуртованості та довіри у середні громад.

Список посилань

1. Балакірева О.М. Ключові аспекти соціальної інтеграції і адаптації внутрішньо переміщених осіб у контексті захисту їх соціально-економічних прав [Електронний ресурс] / О.М. Балакірева // Стан дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні – 2015 р. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/12/Ключові-аспекти-соціальної-інтеграції-і-адаптації-внутрішньо-переміщених-осіб-у-контексті-захисту-їх-соціально-економічних-прав.pdf>
2. У Мінсоцполітики нарахували 1,6 мільйона переселенців [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2153891-u-minsocpolitiki-narahovali-16-miljona-pereselenciv.html>
3. Внутрішнє переміщення внаслідок конфлікту в Україні: підвищена незахищеність постраждалого населення та чинники напруженості в громадах [Електронний ресурс] // Тематичний звіт ОБСЄ – липень 2016.] – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/261206?download=true>.

Молдован Ю.

ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В КІНЕМАТОГРАФІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

На сьогоднішній день кінематограф знаходиться на піку своєї популярності і розвитку. Кіновиробництво спрямоване не тільки на суто авторське кіно, яке незалежне від ринку і є художнім самовираженням, а так само на медіа виробництво, що охоплює велику аудиторію. Обидва наведені вище види кіновиробництва виконують функцію масової комунікації.

В даному випадку буде доречно згадати про соціокінематографічну схему:

Як бачимо зі схеми, кінематограф та публіка виступають взаємообумовлюючими факторами. З одного боку виробники у процесі розробки фільму орієнтуються на інтереси та зацікавленості суспільства. З іншого боку, кіно – фактор який, чи не найкращим чином, впливає на зміну громадської думки [1].

Кіноглядач засвоює певні норми та цінності, спостерігає актуальні проблеми на екрані. Він прагне до самовираження у процесі сприйняття фільму. Цю потребу не можна ігнорувати, тому що реальне право на її

задоволення куплено в касі кінотеатру, якщо бути більш прагматичним; і через той факт, що самовираження суб'єктів: фільмовиробника та публіки повинне бути в гармонії.

Культурна активність кінематографічної спільноти – важливий канал розвитку та самовираження соціуму.

Через демонстрацію певних поведінкових ситуацій, образів кінематограф впливає на поведінкові установки індивіда, дозволяє критично сприймати реальну та «екранну» дійсність, виробити критерії оцінки фільму та орієнтири світосприйняття. Він забезпечує інтелектуальну, моральну, соціальну та індивідуальну дієздатність членів суспільства.

Індивіди через кінематографічний патерн осмислюють соціальну реальність та проблеми в ній, – далі аналізують, отриману інформацію через власний досвід, та формують розуміння того, що потрібно змінити та куди рухатися далі.

М. Маклюєн називав кіно «гарячим» засобом комунікації. Кіно та суспільство виступають один до одного в якості причини та наслідку [3]. Коли в суспільстві помітні певні проблеми та стагнація, кіно озвучує їх та, в той же час, виконує роль катализатора руху до їх вирішення [2]. З іншої сторони кінематограф вбирає в себе ідеології та конфлікти, які характерні для даного суспільства та малює їх відображення.

Сьогодні зрозуміло, що основний вплив масової комунікації полягає не тільки і не стільки в обов'язковому, хоча і обмеженому впливові на аудиторію, скільки в створенні умов для репрезентації знань, цінностей і зразків, які б в подальшому засвоювались індивідами і соціальними групами [4]. Такий підхід дещо розширює розуміння кіномистецтва, хоча не враховує зворотній бік – соціальні запити на теми які підіймаються в кіно і популяризуються через цей канал.

Отже, одночасно повинен здійснюватися і аналіз кіно, і аналіз суспільства з метою комплексної взаємодії обох на користь вирішення певних проблем у суспільстві, формування об'єктивної думки щодо тих чи інших речей та обізнаності індивідів в цілому.

Список посилань

1. Мартычева М.С. Кино как предмет социологического изучения: возможности и перспективы. [Электронный ресурс] / М.С. Мартычева – Режим доступа: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2012/12/sociologiya/mkrtycheva.pdf
2. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека [Текст] / Пер. с англ. В. Николаева; Закл. ст. М. Вавилова. – М. ; Жуковский: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2003. – 464 с.
3. Социология и кинематограф / [М. И. Жабский и др.]; под общ. ред. М. И. Жабского. – М. : Канон+, 2012. – 599 с.
4. Василевская Н. С. Киноаудитория в социологическом осмыслении: проблемы и перспективы изучения [Электронный ресурс] / Н.С. Василевская – Режим доступа: file:///C:/Users/Boss/Downloads/Npchdusoc_2013_211_199_18.pdf.

ПОЛІТИЧНІ МІФИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Актуальність теми обумовлюється формуванням політичної культури українського суспільства, що є необхідною умовою становлення демократії у незалежній Україні.

Період оформлення наприкінці ХХ століття незалежної української державності, становлення нової політичної системи став переломним моментом у житті українського народу, під час якого відбувся перегляд основних політичних цінностей держави, виникла необхідність пошуку нової, відповідної до потреб українського суспільства, ідеології. Така ситуація стала благодатним підґрунтям для панування міфів у всіх сферах суспільного життя, а особливо у політиці. Через поширення міфологем формується нова світоглядна парадигма, яка, за умови схвалення їх політичними суб'єктами та сприйняття суспільством, може перетворитися на дієву ідеологію. Міфи володіють великим потенціалом соціальної мобілізації. Вони можуть і конструювати, і коригувати соціальну реальність.

В час стабільності соціально-політичного життя суспільства, міфотворчість функціонує та підтримується автоматично. Проте, пік активності формування міфотворчості припадає на кризові періоди – війни, революції, реформи. На даний час, українське суспільство як раз знаходиться в кризовому стані останні роки, тому актуальність розгляду формування політичних міфів, котрі являються частиною формування культури та ідеології, є актуальною на даний час.

Для повного розкриття процесу виникнення політичного міфу використовуються поняття міфотворчості і міфотворення. Міфотворення є процесом стихійного виникнення міфу в міфологічній свідомості. Це об'єктивне формування міфу, дистанційоване від волі і безпосереднього впливу соціальних суб'єктів. Механізм міфотворення розкрив К. Леві-Строс у своїй структурній теорії міфу. Самостійно міф виникає як потреба сьогодення, як спроба і засіб пояснити ті обставини чи ситуації, які науково, раціонально пояснити неможливо, або як спрощена інтерпретація цих, не для всіх зрозумілих, пояснень. Процес міфотворчості полягає в цілеспрямованому впливі активного суб'єкта на будь-що або будь-кого, такими суб'єктами міфотворчості в політиці виступають політичні партії, громадські організації, органи державної влади, окремі особистості – політичні лідери, активісти тощо. [1]

Процес формування політичного міфу здійснюється через конкретні образи, котрі здані чинити вплив на суб'єкта, котрий формується як раз через абстрактні соціально-політичні ідеали. Створенні образи політичного міфу повинні бути досить простими, стислими, але переконливими. Такими характеристиками вони володіють, бо політичний міф реалізується через засоби масової інформації.

Політичний міф, що має за предмет будь-яку проблему, включає в себе низку інших міфів, у яких містяться окремі аспекти проблеми. Політичний міф застосовує різні види переконань: звернення до науки або відмова від неї, орієнтація на авторитети, апеляція до законів тощо. Тому головним завданням політичного міфу є створення та підтримка певних ілюзій в суспільстві, а метою політичного міфу – утвердження його в суспільній свідомості як безмовної істини.

Сутність міфу, зауважує Л. Харченко, не визначається його матеріальним носієм. Не визначається вона й тим, про що він повідомляє. Сутність міфу полягає у прихованому від безпосереднього аналізу змісті, який міститься в міфі й потужно впливає на його споживача. Саме про це каже Р. Барт у своїх «Міфологіях»: «Оскільки міф – це слово, то міфом може стати все, що покривається дискурсом. Визначальним для міфу є не предмет його повідомлення, а спосіб, яким воно передається; у міфі є формальні межі, але немає субстанціональних». Отже форма міфу інколи важливіша, аніж його зміст. [2 с. 75]

Політична міфологія є результатом особливої діяльності зі створення й поширення ідей-міфологем та інших уявлень про політику, здатних вплинути на об'єкт державного управління. Міфологія трансформує абстрактні соціально-політичні ідеали в конкретні образи та символи, спроможні впливати на суб'єкта.

Кожен міф обов'язково закріплюється одним або цілою системою символів, ритуалів, дій, які, власне, і забезпечують його існування. Ритуал є одним із головних символічних засобів політики, котрий виконуючи функцію політичної соціалізації, вимальовує місце індивіда всередині певної політичної картини світу, детермінує його поведінку, роль, а також конкретну форму його діяльності. Якщо говорити про взаємозв'язок міфу та ритуалом то –міф актуалізується через ритуал, ритуал підтримується і забезпечується міфом. Американський соціолог Д. Керцер вважає, що люди спілкуються за допомогою символів, і однією з важливих форм, у яких поєднуються символічні значення, є ритуали. За допомогою ритуалів, пише Д. Керцер, «люди розвивають свої уявлення про політичні інститути, якості політичних лідерів. Політичне розуміння здійснюється за допомогою символів і ритуалів, а ритуал, як дія, за допомогою якої виражається символічне, є могутньою зброєю конструювання нами політичної реальності». [3 с. 105]

Політичне міфотворення стало неодмінною ознакою сучасності. Воно не пояснює реальної дійсності, а використовує її для створення ілюзії, гармонійної конструкції, своєрідної системи координат свідомості, специфічного відтворення суспільних явищ. Як система, вибудована сукупністю символів, вона інтерпретує дійсність і надає їй несуперечливої аксіоматичності. Крім того, можна зазначити, що специфіка міфів, які функціонують у політичному житті суспільства, залежить від його менталітету. На думку сучасних дослідників, політичний міф повинен відштовхуватись від національних особливостей менталітету, тобто національних архетипів, які породжуються історією, долею народу, його культурою. У рамках політології традиційно

виокремлюється й аналізується ментальність або менталітет на основі моделі соціальної структури суспільства або типології суб'єктів політики, тобто менталітет розглядається як свідомість і самосвідомість якоїсь соціальної групи, представників певної соціально-політичної спільності людей. Інакше кажучи, менталітет формується під впливом соціокультурних факторів, традицій, культури, соціальних та державних інститутів суспільства.

Нинішня політична ситуація в Україні демонструє реальне зіткнення, співіснування й боротьбу різних міфів, починаючи з тих, що утворюють ґрунт політичної культури її незалежного державного існування, й аж до рішучого заперечення цієї незалежності, тобто анархія міфів. Причиною цього явища є ті кардинальні зміни політичної ситуації в Україні, які виявили недієздатність міфології, яка вироблялася радянською політичною культурою і в межах її претендувала на абсолютне значення. Ситуація тотальної деміфологізації свідомості зумовила потребу поновлення міфологічного потенціалу політичної культури. Проте міфи минулого не відійшли в небуття. Втративши своє абсолютне значення, вони зберігають відносну чинність, претендуючи разом із запозиченими в західній культурі міфами й продуктами спонтанної міфотворчості пострадянської свідомості на роль абсолютного міфотворчого потенціалу сучасної культури. [4 с. 819]

Після здобуття Україною незалежності виникла потреба зміни та поновлення міфологічного потенціалу культури. Кардинальні зміни політичного ладу, форми державного правління та устрою виявили непридатність міфології, яка вироблялася радянською культурою і в її межах претендувала на абсолютне значення. Важливим завданням для нашої держави та політичної правлячої еліти стала, насамперед, побудова єдиного національного міфу, який мав би об'єднати та згуртувати націю задля подальшого розвитку. Міф у сфері національної самосвідомості веде до акцентування теми походження даної нації і надає цій темі тією чи іншою мірою сакрального характеру. У сфері політики національні міфи підпадають під категорію політичних, тому що саме вони нагадують про те, яким чином були створені інституції та закони нації.

Національний міф, як правило, супроводжує міф про героя, який у певний відрізок історичного часу є лідером нації. У нових умовах нестабільності нашого становища, проведення соціальних перетворень для вже підготовленого до сприйняття міфу мислення стає доцільним створення образу «героя». Підсумовуючи, можливо зробити висновок, що в українській політиці панують різноманітні міфи, що стосуються представників політичної еліти, можливих варіантів подальшого розвитку держави, її положення на світовій арені. Необхідно, щоб вони виконували лише позитивні функції інтеграції українського суспільства та стабілізації політичної ситуації, і це повинні усвідомити перш за все наші політичні діячі, як суб'єкти міфотворчості.

Список посилань

1. Заславська О. О. Політичний ритуал як механізм втлення політичної міфотворчості [Текст] / О. О. Заславська // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. - 2014.
2. Барт Р. Мифология [Текст] / Р. Барт– М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1996. – 312 с.
3. Байбурин А. Ритуал в традиционной культуре: структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов [Текст] / А. Байбурин. – СПб. : Наука, 1993. – 240 с
4. Зубрицька Л. Й. Феномен міфу у сучасній українській політиці// Актуальні проблеми філософських, політологічних і релігієзнавчих досліджень (До 170-річчя філософського факультету КНУ ім. Т.Шевченка). Матеріали Міжнародної наукової конференції „Людина – Світ – Культура” (20-21 квітня 2004 року, Київ). – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 819-820.

Проніна М.

ФАКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕАТРУ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

Розвиток театру завжди був невід’ємною частиною життя суспільства починаючи ще з Античних театрів Стародавньої Греції та Риму. Ще на початку свого розвитку театр був відображенням почуттів та ідей, станів суспільства та переживань, якими живуть люди. Так відомий англійський драматург В. Шекспір ще у 16 столітті зазначав : «Увесь світ – театр» та «Театр – це публіка». Театр не одне тисячоліття відіграє важливу роль у становленні та вихованні особистості, відвідування індивідом театру слугує ознакою включення індивіду у соціальну систему.

Театр у сучасному суспільстві працює у відповідності з функціями та особливостями соціального інституту. Проте в останні десятиріччя театр переживає кризу свого існування, через популяризацію кінематографу, телебачення та Інтернету. Змінюється ставлення до театру як серед публіки так і серед дослідників, так сформовані раніше традиційні бачення театру тільки як вистави, дійства, що має певну художню цінність, не відповідають реаліям сьогодення. Натомість, театр набуває не тільки мистецьке значення, але стає показником, «маркером» престижу, соціального статусу, елементом моди, способом проведення дозвілля, створює можливості самопрезентації особистості тощо.

Г. Дадамян зазначав те, що «у кожний даний момент часу реальний зміст театрального життя являє собою результат взаємодії суспільно необхідних цілей, інституціональних інтересів працівників театру та конкретних естетичних запитів окремих груп населення» [1]. З цим не можливо не погодитись, аналізуючи сучасні проблеми функціонування театру, так в українському суспільстві відбувається комерціалізація культури, спостерігається зниження загального культурного рівня населення, що веде до низького рівня залучення до театрального мистецтва. Однак, на нашу думку, такі зміни можуть стати і чинником оновлення, засобом формування більш гнучкої системи організації театральної практики, переходу до нових форм її існування.

Для того, щоб театр зміг виконувати власне призначення, та забезпечити усі потреби сучасної публіки, необхідний цілий ряд змін. В даному контексті важливо досліджувати фактори, що можуть вплинути на розвиток і модернізацію театру як соціального інституту і розуміти їх специфіку для українського суспільства.

Однією із найважливіших сторін модернізації театру є розробка та впровадження державних та регіональних програм розвитку оновлення і вдосконалення театральної діяльності. Такі програми можуть забезпечити стимулювання розвитку театральної справи завдяки удосконаленню матеріально-технічної бази, надання пільг щодо оподаткування та кредитування, збільшення фінансування, залучення інвесторів та меценатів.

Також важливим фактором оновлення театру є рівень професійної підготовки працівників театру, в тому числі і тих, хто займається управлінською та організаційною діяльністю.

Звичайно, говорячи про модернізацію театру потрібно зазначити і нові можливості популяризації театального мистецтва, з використанням ЗМІ, реклами, мережі Інтернет (як офіційні сайти, так і сторінки в соціальних мережах), застосування івент-менеджменту і т.д.

Міжнародне співробітництво, участь у фестивалях, конкурсах, організація гастрольної діяльності – також є важливими чинниками оновлення театру, оскільки в такий спосіб відбувається обмін досвідом та інформацією, стимулюється використання інноваційних технологій, тощо.

Наукові дослідження є ще одним важливим фактором впливу на модернізацію театру, оскільки вони дозволяють вивчати зміни існуючих відносин в театральній сфері, виділяти особливості взаємодії театру і публіки, аналізувати суспільні потреби, що є основою розвитку театру в системі ринкових відносин.

Аналізуючи театр як соціальний інститут, можна дійти висновку, про те що, щодня ведучи діалог з глядачем, театр не може залишитися осторонь від затвердження особистісних і суспільних цінностей, тим самим він виховує і спрямовує, стверджує і захищає такі загальнолюдські цінності, як мораль, патріотизм, вірність, справедливість та кохання [2]. Але, в той же час, театру необхідно пристосовуватись до нових соціокультурних реалій, швидко реагувати на зміни в суспільстві і в настроях аудиторії, що вимагає модернізації його діяльності.

Список посилань

1. Дадамян Г. Театр одного продюсера [Электронный ресурс] / Г. Дадамян // Отечественные записки. – 2005. – № 4 (25). – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/2005/4/teatr-odnogoprodyusera>
2. Адрианова Т. О. Социальные функции театра [Электронный ресурс] / Т. О. Адрианова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – № 35. – С. 91-94. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-funktsii-teatra>.

СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ В КОМЕРЦІЙНІЙ РЕКЛАМІ УКРАЇНИ

Якщо розглядати найбільш яскравий засіб впливу на людську підсвідомість та свідомість, то телереклама є одним з найдієвіших способів впливу. Як відомо, існує п'ять головних органів чуття, завдяки яким людина може сприймати інформацію. У телерекламі вплив на людину посилюється завдяки тому, що поєднується зоровий та слуховий фактор сприйняття. Саме візуальна інформація засвоюється найкраще. Реклама добре демонструє систему соціальних відносин у суспільстві, зокрема між чоловічою та жіночою статтю. Ці відносини досить часто висвітлюються саме через призму гендерних стереотипів, що створюють досить просту схему диференціації соціальних ролей у соціумі.

Проблему стереотипізації гендерних ролей у рекламі вивчали низка теоретиків ХХ століття: І. Гофман, У. Еко, Р. Барт. Вони акцентували свою увагу головним чином на маніпулятивних техніках, які застосовуються у рекламі, завдяки яким ми сприймаємо і відтворюємо віртуально задані гендерні установки у реальності. Таким чином, інститут реклами може маніпулювати соціальними цінностями аудиторії, переслідуючи при цьому свої специфічні цілі, які в результаті призводять до впровадження негативних стереотипів у суспільну свідомість [1]. В Україні про проблему гендерних стереотипів у рекламі та її наслідки для суспільства активно заговорили лише в другій половині ХХ століття.

Проблема репрезентації у рекламному просторі гендерно-рольових стереотипів не нова, адже реклама не вигадує, а тільки транслює ті образи і ролі, що вже існують в суспільстві. Але суспільство змінюється, тому часто ті стереотипні зображення, що з'являються в рекламі, вже не відповідають суспільним реаліям, можна сказати, що в рекламі відбуваються деякі трансформації в уявленнях про гендерні ролі [1]. Так, наприклад, досить довгий час в телерекламі панував образ «жінки-кухарки», зараз же можна зустріти ситуацію, коли їжу готує чоловік, компанія чоловіків, або чоловік і жінка разом.

Також з'явилось більше ситуацій коли жінку в рекламі зображають на робочому місці, тобто вона вже не тільки домогосподарка, але і робітниця. Однак, навіть в таких ситуаціях жінка, як правило, не займає керівних посад, а є – підлеглою.

Таким чином, найпоширенішими гендерними стереотипами в комерційній рекламній продукції серед жінок є образи пов'язані з зовнішньою красою, благополуччям і самовдосконаленням. Серед чоловічих – велике значення мають образи пов'язані з професійною діяльністю чоловіків, при цьому робиться акцент на тому що вони мають слідувати за своєю зовнішністю, яка повинна відповідати їх образу і стилю життя.

Взагалі, жіночі образи в комерційній рекламі використовуються частіше та мають більшу варіативність (розширений набір соціальних ролей). Чоловічі

ж образи, навпаки – менш варіативні, хоча мають тенденцію до розширення діапазону.

На думку Л. Андрушко, засоби масової інформації (зокрема телебачення) мають вагомий вплив на формування та затвердження в масовій свідомості гендерних стереотипів, оскільки сьогодні вони виступають не тільки важливим суспільним інститутом, але й каналом передання та отримання інформації. Саме тому зараз вони розглядаються як один з важелів впливу на масову суспільну свідомість [2]. Використання стереотипізованих уявлень про гендерні ролі в таких умовах, може негативно позначатись на самооцінці та можливостях самореалізації чоловіків і жінок в різних сферах їх діяльності. Однак, деякі трансформації гендерних стереотипів, що спостерігаються в сучасному українському медійному просторі, вказують на можливі зміни у погляді на традиційні ролі чоловіка та жінки.

Потрібно ще раз відзначити, що засоби масової комунікації та реклама не тільки використовують старі стереотипи, але і формують нові. У зображенні гендерних ролей в комерційній рекламі спостерігається процес поступового вирівнювання. Жінка в рекламі тепер не тільки мати і господиня, а й бізнес-леді, чоловіки не тільки добре заробляють, але й включаються в сімейні стосунки. Ці зміни в рекламі та ЗМІ свідчать про глибокі внутрішні зміни системи цінностей та соціокультурні трансформації суспільства.

Список посилань

1. Максимова О. Б. Гендерные стереотипы в рекламе: постановка проблемы и основные концепции. / О.Б. Максимова // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Социология. – 2002. – №1. – С. 169-173.
2. Андрушко Л. Гендерні стереотипи в українській телерекламі / Л. Андрушко [Електронний ресурс] // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2012. – Вип. 23. – С. 397-407. – Режим доступу: file:///C:/Users/Boss/Downloads/Vlnam_2012_23_42.pdf.

Хасцай Є.

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ІМІДЖУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ

Демократизація українського соціуму та політична модернізація актуалізує вивчення соціальних аспектів іміджування політичних партій. Адже від позиціювання політичних сил, цінностей яких вони дотримуються, залежить адекватне функціонування українського суспільства. Важливим є розуміння процесів іміджування політичних партій та їх комунікація із соціальними групами, на які спрямована виборча компанія партій, та взаємодія із засобами масової інформації, що стають інструментом творення політичного іміджу, особливо в період перехідної політичної культури України.

Проблемами політичної іміджології займаються наступні науковці: С. Г. Денисюк, У.Н. Волошинова, Р.М. Блакер, В.М. Шепель, А.А. Романова, О.М. Холод, Ю.І. Палеха, Ш.А. Надірішвілі, Є.С. Оридороги, В. Бебик, в їх працях розглядається іміджування в рамках політичного лідерства та електорального

процесу. На нашу думку, важливим напрямком досліджень може стати і виявлення соціальних аспектів іміджування політичних партій України.

Окреслюючи поле такого типу досліджень, можна зазначити ряд питань, що потребують подальшого розгляду. Так, наприклад, аналіз складових політичного іміджування та виявлення ролі іміджування політичних партій у взаємодії із виборцями.

Політичний імідж за своєю природою походить до соціального стереотипу – стійкого уявлення стосовно характерних рис певної політичної партії, яке має емоційне забарвлення. Імідж не дає повного та правдивого відображення сутності політика, він будується в залежності від конкретної соціально-політичної ситуації. Символічне уявлення у свідомості електорату формується у відсутності безпосередньої взаємодії із виборцем, посередником цієї інтеракції виступають засоби масової комунікації. Вагому роль грає рівень довіри виборців.

Характерною рисою іміджування політичних партій в Україні є вторинність політичної програми, ідеології, цінностей, що пропагує та чи інша політична сила. Українські політичні партії мають персоніфікований характер, що позначається їхньою залежністю від образу політичного лідера, тому чинниками, що формують імідж політичної сили виступають: зовнішній вигляд, ораторські здібності, вчинки, здатність реагувати на непередбачувані ситуації, впевненість, артистизм, комунікабельність, лідерство, професійна компетентність, ризикованість політика тощо [1].

Процес формування іміджу політичної партії включає три основні компоненти: аудиторію іміджу, яка є колективним суб'єктом сприйняття, сам об'єкт сприйняття – політична партія, і третій суб'єкт – іміджмейкер або група іміджмейкерів. Комунікативний процес формування іміджу представляє собою взаємодію учасників даного процесу, враховує комунікативне середовище його формування і включає в себе п'ять етапів: етап діагностики комунікативного поля, зіставлення, формування концепції іміджу, планування та реалізації.

Комунікація політичних партій із виборцями спрямована на формування позитивного образу політичних суб'єктів у суспільній свідомості. Вибір електорату часто має ірраціональний характер, через комунікацію, яка здійснює певний вплив на виборців [2]. Основні ідеологічні засади, ідеї вирішення суспільних проблем політичні партії викладають у програмних документах, для популяризації образу партії як такої, що може вирішити будь-які проблеми. Існує багато варіантів способу донесення інформації до електорату, та одним з найважливіших залишаються засоби масової інформації.

Тож, імідж політичної партії – це образ, який формується у свідомості виборців. Позитивне стійке уявлення про партію залежить від політичного лідера із позитивними персональними характеристиками, образами, що ретранслюються засобами масової комунікації, та реакцією на вирішення проблем.

Список посилань

1. Денисюк С.Г. Політичний імідж як відображення політичної свідомості громадян України в умовах соціально-політичних перетворень / С. Г. Денисюк // Нова парадигма: Журнал наукових праць. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – Випуск 45. – С. 133-140.
2. Антемюк В. Д. Комунікаційний потенціал іміджу політичних партій [Електронний ресурс] / В.Д. Антемюк. – Режим доступу: <http://intkonf.org/antemyuk-vd-komunikatsiyniy-potentsial-imidzhu-politichnih-partiy>.

Щербань О.

СТРАХ ЯК МЕТОД МАНІПУЛЯЦІЇ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ

Тема маніпуляції була і залишається дуже актуальною для нашого суспільства. Ми кожен день піддаємось певним маніпулятивним впливам зі сторони ЗМІ, реклами, батьків, друзів, але самі того не помічаємо.

Що ж таке маніпуляція? З точки зору соціальних наук маніпулювання – це система засобів ідеологічного й соціально-політичного впливу з метою зміни мислення й поведінки людей всупереч їх інтересами [1]. При цьому люди часто не усвідомлюють, що їх світогляд, потреби, інтереси та в цілому спосіб життя багато в чому залежать від тих, хто ними маніпулює.

За визначенням С. Г. Кара-Мурзи, маніпулювання свідомістю є впливом на психічні структури людини, який здійснюється потай і ставить своїм завданням зміну думок, спонукань і цілей людей у потрібному напрямку [2].

О. В. Філатов пропонує під маніпулюванням розуміти такий психологічний вплив на людину, який не завжди нею усвідомлюється і який покликаний продукувати реакції (думки, відчуття, вчинки), що будуть бажаними для маніпулятора (або його замовника) і не збігатимуться із об'єктивними інтересами людини, якою маніпулюють, або безпосередньо їм суперечитимуть [3, с. 4].

Таким чином, проаналізувавши наведені визначення, можна дійти висновку, що маніпулювання свідомістю дозволяє здійснювати непомітний вплив; керувати волею, почуттями та емоціями об'єкта впливу; доводити його до стану інертності шляхом прихованого програмування думок, намірів, установок та поведінки; приховувати справжню інформацію від нього; ініціювати поведінку об'єкта шляхом введення в оману чи впливу на його можливі слабкості.

Найслабшою ланкою в захисному бар'єрі психіки є емоції, які, відповідно, становлять значний інтерес для маніпулятора. Однією з основних і найсильніших емоцій людини є страх. Його визначають як первісну емоцію, що виникає в ситуації загрози біологічному або соціальному існуванню індивіда і спрямовується на джерело дійсної чи уявної загрози.

Більшість людських реакцій прямо чи опосередковано засновані на страху. При цьому сприйняття страху в людському суспільстві парадоксально. Власний страх – вкрай негативна емоція. А з іншої сторони, чужий страх і все

що з ним пов'язане, неминуче викликає цікавість. Наприклад, саме це формує у публіки любов до фільмів жахів.

Дуже активно почуття страху останнім часом використовують ЗМК для досягнення свої цілей. Така активізація може бути пояснена веденням інформаційної війни. Оскільки саме ЗМК мають найбільший вплив на масову свідомість, то вони відіграють головну роль у веденні інформаційної війни та використанні технологій маніпулятивного впливу на масову свідомість.

Інформаційно-психологічна боротьба велась у всіх війнах та протистояннях людства. Її зміст в основному складали дії протилежних сторін з поширення дезінформації або тенденційної інформації для впливу на оцінки, наміри та орієнтацію населення, особового складу військових сил та осіб, які приймають рішення, з метою формування громадської думки на користь діючої сторони.

Проблема свободи, самовизначення особи в умовах інформаційного й психологічного впливу ЗМК складна й неоднозначна. Медаль має і зворотну сторону: жертви маніпуляцій теж несуть свою частку відповідальності за прийняття рішень, оскільки часто люди дозволяють собою маніпулювати, перекладаючи відповідальність за свої вчинки на інших. Невміння, а деколи і небажання критично, осмислено підходити до отриманої інформації, уважно її аналізувати, прагнення економити свої інтелектуальні ресурси призводять до того, що люди добровільно стають заручниками маніпулятивних технологій.

Не дивлячись на те, що сучасні ЗМК володіють величезними можливостями впливу на індивідуальну й масову свідомість, кожна людина несе відповідальність за свій вибір: чи піддаватись страху і паніці, чи прикласти максимум зусиль і відстояти свої погляди, позиції та переконання, не втратити своєї індивідуальності, не перетворитися на жертву маніпуляції.

Список посилань

1. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – 3-тє вид., стереотип. – К.: Либідь, 1997. – 632 с.
2. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза. – М. : Медиа Книга, 2005. – 500 с.
3. Филатов А. В. Основы распознавания и противодействия манипуляции сознанием (вводный курс) / А. В. Филатов. – Калининград : Сенте, 2006. – 198 с.
4. Туренко О. С. Страх : спроба філософського усвідомлення феномена / О. С. Туренко. – К. : Парапан, 2006. – 216 с.

Наукове видання
(українською, російською, англійською мовами)

МАТЕРІАЛИ
Регіональної науково-практичної конференції
«ПРИДНІПРОВСЬКІ СОЦІОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ»
22 вересня 2017 року

Редактор *О.А. Безрукова*
Технічний редактор *І.О. Кудінов*

Відповідальний за випуск *Кудінов І.О.*
Підписано до друку 22.09.2017.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. №22/09-1.
Віддруковано з оригіналів.

ТОВ «КСК-Альянс»

Свідоцтво серія ДК № 3068 від 24.12.2007 р.

пр. Леніна, 91/77, м. Запоріжжя, 69095

+38 (095) 601-33-99

info@igorkudinov.pro

